

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

**Výhody a nevýhody příbuzenské pěstounské péče
z pohledu sociálních pracovníků**

Diplomová práce

Autor: Andrea Škorpíková

Studijní program: N6731 / Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Hradec Králové, 2019

Zadání diplomové práce

Autor: Andrea Škorpíková

Studium: U16015

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Výhody a nevýhody příbuzenské pěstounské péče z pohledu sociálních pracovníků**

Název diplomové práce AJ: Advantages and disadvantages of family foster care from the point of view of social workers

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je zjistit, jaké jsou dle sociálních pracovníků výhody a nevýhody příbuzenské pěstounské péče. V teoretické části budou vysvětleny základní pojmy, které s tímto tématem souvisí. V empirické části bude jako výzkumná metoda použita kvalitativní strategie - rozhovory, které budou prováděny se sociálními pracovníky z OSPODU a doprovázejících organizací. Na závěr bude provedeno vyhodnocení a interpretace zjištěných výsledků.

PAZLAROVÁ, Hana. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7 MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 9788024633367

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Jana Levická, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala především paní Mgr. Lucii Smutkové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady, připomínky a čas, který mi věnovala. Dále bych chtěla poděkovat všem informantům, kteří byli ochotni se zúčastnit mého výzkumu. Velké poděkování patří také Mgr. Evě Pýchové za jazykovou korekturu práce. Děkuji i rodině a blízkým přátelům.

Anotace

ŠKORPÍKOVÁ, Andrea. *Výhody a nevýhody příbuzenské pěstounské péče z pohledu sociálních pracovníků*. Hradec Králové, 2019. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filosofická fakulta, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Diplomová práce se zabývá problematikou příbuzenské pěstounské péče z pohledu sociálních pracovníků. Teoretická část je rozdělena do tří hlavních kapitol, které se zaměřují na vymezení hlavních pojmů. První kapitola se zabývá oblastí náhradní rodinné péče, kde je vymezen základní institut pěstounské péče, ze které právě vychází příbuzenská pěstounská péče. Čtenář se zde také dozví o hmotném zabezpečení, které je zajištěno dávkami pěstounské péče. Druhá kapitola je zaměřena výhradně na příbuzenskou pěstounskou péči a veškeré informace, které s ní souvisí a jsou podstatné. Poslední kapitola teoretické části se váže k orgánům sociálně-právní ochrany dětí. Je zde vysvětleno, co si pod tímto termínem představit a proč jsou tyto orgány v procesu příbuzenské pěstounské péče důležité. Na teoretickou část navazuje část metodická. Hlavní cílem celé diplomové práce je zjistit, jak je v současné době dle sociálních pracovníků nastaven výkon institutu příbuzenské pěstounské péče. Cíl byl rozdělen do pěti dílčích cílů. Pro výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní strategie a pro získání dat byly použity polostrukturované rozhovory. V závěru praktické části je interpretace zjištěných výsledků.

Klíčová slova: příbuzenská pěstounská péče, pěstounská péče, sociální pracovník, příbuzný, orgán sociálně-právní ochrany dětí

Annotation

ŠKORPÍKOVÁ, Andrea. Advantages and disadvantages of family foster care from the point of view of social workers. Hradec Králové, 2019. Diploma thesis. University of Hradec Králové, Faculty of Philosophy, Institute of Social Work. Supervisor: Mgr. Lucie Smutkova, Ph.D.

The diploma thesis deals with the issue of family foster care from the point of view of social workers. The theoretical part is divided into three main chapters, which focus on defining the main concepts. The first chapter deals with the area of alternative family care, where the basic foster care institution, from which family foster care is just based, is defined. The reader here also learns about material security provided by foster care benefits. The second chapter focuses exclusively on foster foster care and all the information that is relevant and essential to it. The last chapter of the theoretical part relates to the organs of social and legal protection of children. It explains what to expect under this term and why these authorities are important in the process of family foster care. The theoretical part follows the methodical part. The main aim of the diploma thesis is to find out how the performance of the family foster care institution is currently set by social workers. The goal was divided into five sub-targets. A qualitative strategy was chosen for the survey and semi-structured interviews were used to obtain the data. At the conclusion of the methodological part is the interpretation of the results.

Key words: foster foster care, foster care, social worker, relative, social-legal child protection body

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

apod.	a podobně
č.	číslo
ČR	Česká republika
DC.	dílčí cíl
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	například
NRP	náhradní rodinná péče
ORP	obecní úřad s rozšířenou působností
OSPOD	oddělení sociálně-právní ochrany dětí
PP	pěstounská péče
PPP	příbuzenská pěstounská péče
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
str.	strana
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
tab.	Tabulka
tj.	to je/to jsou
tzn.	to znamená
UMOPO	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
vyd.	vydání
ZDVOP	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Obsah

Úvod	10
TEORETICKÁ ČÁST	13
1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE V KONTEXTU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....	13
1.1 Náhradní rodinná péče	15
1.2 Instituty péče příbuzných dle občanského zákoníku	16
1.3 Dávky pěstounské péče.....	19
2 PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE	24
2.1 Výhody a nevýhody (rizika) příbuzenské pěstounské péče.....	27
2.1.1 Výhody přijetí dítěte do příbuzenské pěstounské péče	27
2.1.2 Nevýhody (rizika) přijetí dítěte do příbuzenské pěstounské péče.....	29
2.2 Odlišnost příbuzenské pěstounské péče a cizí pěstounské péče	31
2.3 Příbuzenská pěstounská péče v zahraničí	33
3 VÝZNAMNÍ AKTÉŘI V KONTEXTU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	36
3.1 Oddělení sociálně-právní ochrany dětí	36
3.2 Krajské úřady	37
3.3 Doprovázející organizace.....	38
3.4 Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí a Ministerstvo práce a sociál. věcí...	39
3.5 Úřad práce České republiky.....	39
3.6 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí.....	40
PRAKTICKÁ ČÁST	42
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	42
4.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu	42
4.2 Výzkumná strategie a výzkumný nástroj	45
4.3 Rizika výzkumu a jeho etické aspekty.....	46

4.4	Charakteristika výzkumného vzorku	47
4.5	Sběr dat	48
5	INTERPRETACE VÝLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	49
5.1	Proces vzniku příbuzenské pěstounské péče	49
5.2	Podpora, vzdělávání a příprava příbuzných.....	53
5.3	Finanční zabezpečení a jeho možné zneužití.....	57
5.4	Spolupráce OSPOD a doprovázejících organizací	59
5.5	Výhody a nevýhody příbuzenské pěstounské péče.....	62
Závěr	66	
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	70	
SEZNAM TABULEK	74	
SEZNAM PŘÍLOH	75	

Úvod

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

Jak výše uvedený citát napovídá, nalezení štěstí nespočívá v našem nejvyšším vzdělání, dobré práci či nekonečném konzumním životě, ale v milující rodině a dobrých přátelských vztazích s blízkými lidmi. Každý člověk si přeje takové rodiče, kteří mu dají lásku a bezpečí. Někomu se to může zdát jako klišé, ale buďme si jisti, že tato jednoduchá fráze v sobě obsahuje velmi mnoho. Je v ní ukryté každé objetí a pohlazení, smích, otření slziček, když si odřeme koleno, společně strávené chvíle, podpora v dobrém i ve zlém, ale také pevná výchovná ruka, čímž nám rodiče dávají najevo, že o nás mají strach. Věřím, že milující rodina je opravdu to nejdůležitější, co v životě můžeme mít. Díky ní se můžeme plně rozvíjet ve všech směrech a upřímně poznat sami sebe.

Bohužel jsou naše životy nevyzpytatelné a nikdy nevíme, co se nám postaví do cesty. Je mnoho různých příčin, kvůli kterým se biologičtí rodiče nemohou nebo nechtějí starat o své děti. Proto je důležité nacházet možnosti a způsoby, které pomohou nepříznivou situaci opuštěného dítěte vyřešit. Do těchto možností spadá i příbuzenská pěstounská péče (dále jen PPP). Diplomová práce se zaměřuje na zmapování výhod a nevýhod v této oblasti náhradní rodinné péče. Myslím si, že v oblasti náhradní rodinné péče musí být každý případ posuzován individuálně a konkrétně. Každý případ, každý dětský osud zahrnuje jiné faktory, jiná fakta, jiné souvislosti, jiná rizika, na které se musí poukázat, poprat se s nimi a až poté je možné zvolit to nejlepší možné řešení, které je v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Přemýšlela jsem, jaké oblasti z náhradní rodinné péče se věnovat a jelikož si myslím, že příbuzenská pěstounská péče je stále neprobádaná oblast, rozhodla jsem se tomuto tématu věnovat svou diplomovou práci.

Příbuzenská pěstounská péče je zvláštní forma, která je oddělena od cizí pěstounské péče. Tuto péči vykonávají příbuzní dítěte, jako jsou prarodiče, sourozenci, teta, strýc nebo další vzdálení příbuzní. Nejčastěji je dítě svěřeno do příbuzenské pěstounské péče prarodičům, a to z toho důvodu, že biologičtí rodiče o něj nemohou, nechtějí nebo neumějí pečovat. (Králičková, 2008) Jsou dvě skupiny pracovníků, kteří se s příbuznými nejčastěji setkávají

- sociální pracovníci z oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a pracovníci doprovázejících organizací. Jejich náplň práce bude popsána níže.

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, „***jak je v současné době dle pohledu sociálních pracovníků nastaven výkon institutu příbuzenské pěstounské péče.***“ Tento hlavní cíl byl rozdělen do pěti dílčích cílů:

1. **DC** – Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají proces umístování dětí do péče příbuzných.
2. **DC** – Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají podporu pro příbuzné svěřeného dítěte v PPP.
3. **DC** – Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají hmotné zabezpečení příbuzenských rodin.
4. **DC** – Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají spolupráci mezi oddělením SPOD a doprovázejícími organizacemi.
5. **DC** – Zjistit, jaké výhody a nevýhody/rizika vnímají sociální pracovníci v PPP.

Pro splnění hlavního cíle bude použita kvalitativní výzkumná metoda, kdy nástrojem sběru informací budou polostrukturované rozhovory, které proběhnou se sociálními pracovníky, kteří pracují na oddělení sociálně-právní ochrany dětí a v doprovodných organizacích.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se zaměřím na vysvětlení základních pojmů jako je cizí pěstounská péče a příbuzenská pěstounská péče, jež jsou podstatné pro celkové pochopení smyslu této diplomové práce. Teoretická část bude rozdělena do tří hlavních kapitol. První z nich se bude věnovat právnímu ukotvení náhradní rodinné péče, které je důležité k získání základních poznatků o tématu. V této kapitole budou také popsány a vysvětleny dávky pěstounské péče a pro zajímavost a srovnání doplněn stručný pohled na příbuzenskou pěstounskou péči v zahraničí. Druhá kapitola bude nejobsáhlejší, jelikož se bude věnovat samotné příbuzenské pěstounské péči. Budou zde popsány její druhy, příčiny vzniku a celý proces umístění dítěte do PPP. Myslím si, že znalost tohoto procesu je velmi důležitá pro orientaci ve výzkumné části. Poslední kapitola bude zaměřena na instituce, které jsou s náhradní rodinnou péčí, potažmo s PPP, spojené a velmi úzce souvisí s umístěním dítěte do PPP. Konkrétně se jedná o oddělení sociálně-právní

ochrany dětí (dále jen OSPOD), doprovodné organizace, krajské úřady a v neposlední řadě také soudy. Jsou to podstatné instituce, které ve výzkumu představují významnou roli. Jelikož je PPP v dnešní době aktuálním tématem, budou pro teoretickou část vybírány a použity hlavně ty zdroje, které mají s PPP úzkou souvislost a zaměřují se přímo na ni. Koncepce teoretické části je sestavena tak, aby jasně a věcně poukazovala na základní fakta, která se této oblasti týkají a jsou důležité pro cíl výzkumu. Praktická část bude navazovat na část teoretickou, která nastaví teoretický základ pro pochopení výzkumu.

V praktické části bude popsán hlavní cíl textu a na něj navazující dílčí cíle, dále metoda výzkumu, zvolený výzkumný nástroj pro sběr informací a jak tento proces probíhal. Pozornost bude věnována také výzkumnému souboru, etice výzkumu a rizikům, které s každým výzkumem souvisí. Na závěr bude provedena interpretace získaných informací a zjištěných výsledků.

Diplomová práce a její výsledky by mohly být nápomocné jako podnět pro určité změny v této oblasti. Zjištěný cíl popíše aktuální situaci příbuzenské pěstounské péče v praxi a ukáže nám možný prostor pro potřebné změny. Každý dílčí cíl objasní pohled a vnímání sociálních pracovníků, zda je dle nich systém PPP nastaven správně, a pokud ne, co by se dalo změnit. Nejen dotazovaným pracovníkům může být výzkum impulsem podívat se na tuto oblast jiným pohledem a o konkrétních věcech zapřemýšlet do hloubky. Z výzkumu totiž mohou vyplynout nejen výhody, ale také rizika této problematiky. Výsledky mohou být zajímavé i pro dané organizace, ve kterých pracují tázaní sociální pracovníci, kteří mohou nahlédnout na rozdílné srovnání svých kolegů, potažmo celé organizace.

TEORETICKÁ ČÁST

1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE V KONTEXTU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

Na začátek celé diplomové práce je důležité obecně vysvětlit, co znamená „sociálně-právní ochrana dětí“. Dále je také podstatné zmínit, co se skrývá pod spojením „náhradní rodinná péče“ (dále jen NRP) a na kterých dokumentech a zákonech je NRP postavena a zároveň jim je svým výkonem podřízena. Znalost těchto informací je pro čtenáře důležitá nejen proto, aby se dokázal v této oblasti správně orientovat, ale především z důvodu návaznosti poznatků na výzkumnou část. Pozornost bude věnovaná také hmotnému zabezpečení příbuzných pěstounů, které zajišťují tzv. dávky pěstounské péče. Oblast dávek pěstounské péče má ve výzkumu také podstatné zastoupení, proto se jimi bude v teoretické části zabývat důkladněji. Na konci kapitoly budou vysvětleny čtyři možné formy péče příbuzných, do které spadá také pěstounská péče, potažmo příbuzenská pěstounská péče.

Pro zajištění správného a uceleného pochopení problematiky pěstounské péče, je na začátek důležité vymezit si, co přesně obsahuje spojení **sociálně - právní ochrana dětí**. Ministerstvo práce a sociálních věcí - MPSV (2013) vymezuje sociálně právní ochranu dětí takto: *„sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly“.*

Sociálně-právní ochrana je obsažena v mnoha právních předpisech (oblast sociální, rodinněprávní, zdravotní, školské, občanskoprávní, daňové, trestní, apod.), což určuje subjekty, které ji realizují. Z tohoto faktu vyplývá, že právní úpravu, která se ochrany dítěte týká, nelze hledat pouze v jednom právním předpisu. Významnými mezinárodními dokumenty, ze kterých sociálně - právní ochrana dítěte vychází, je např. Deklarace práv dítěte (1959) a Úmluva o právech dítěte (1989). Druhým zmíněným dokumentem je Česká

republika zavázána k „*respektování a zabezpečení práv dětí stanovených Úmluvou. Zajištění ochrany práv dětí je povinností celé společnosti, garantem této ochrany je stát.*“ (MPSV, 2013) V oblasti podpory rodiny, NRP, ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti je zapojeno několik rezortů a vzešla potřeba reformy tohoto systému. Na tomto základě vznikla Národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“ a má za cíl vytvořit funkční systém, který „*zajistí důslednou ochranu všech práv každého dítěte a naplňování jeho potřeb, systém podporující zvyšování kvality života dětí a rodin, eliminující diskriminaci a nerovný přístup vůči dětem a podporující všestranný rozvoj dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí, případně v náhradním rodinném prostředí, to vše za participace dítěte na rozhodovacích procesech, které se ho bezprostředně dotýkají.*“ (MPSV, 2013) Ze strategie vyvstávají akční plány na určené období a danou strategii naplňují. S tímto tématem se pojí také projekt s názvem *Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí*, který má několik klíčových aktivit. Mezi ně spadá například monitorování a řízení kvality systému sociálně-právní ochrany dětí, rozvoj NRP, podpora a rozvoj služeb v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a také celoživotní vzdělávání pracovníků a pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí a pověřených osob. Konkrétně se k příbuzenské pěstounské péči pojí klíčová aktivita nazvaná „*rozvoj NRP*“. V souvislosti s touto aktivitou máme pět výstupů, kdy čtvrtý z nich je *koncipování služeb a návazného vzdělávání příbuzenských pěstounů*. Jedním bodem je celková analýza situace příbuzenské pěstounské péče a druhým je pak návrh služeb a dalšího vzdělávání příbuzenských pěstounů. (Právo na dětství, 2013)

Důležitým dokumentem, který věnuje pozornost dětem a rodině je také Listina základních práv a svobod - ústavní zákon č. 2/1993. (MPSV, 2013) V jejím článku č. 32 je jasně stanoveno, že pod ochranu zákona spadá rodina a rodičovství. Z toho vyplývá důležitost ochrany rodiny jak biologické, tak i náhradní. Nelze opomenout také Ústavu České republiky - ústavní zákon č. 1/1993, která je důležitá nejen pro oblast náhradní rodinné péče, ale také pro právní řád České republiky obecně. (Nožářová, 2012) Kromě těchto zmíněných dokumentů je ochrana dětí upravena i v dalších mezinárodních smlouvách a v právních předpisech. Mezi nejdůležitější předpisy, kterými se orgán sociálně-právní ochrany dětí nyní řídí, je zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový) a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. (Matoušek, 2016)

1.1 Náhradní rodinná péče

V české odborné literatuře se můžeme setkat s pojmem náhradní rodinná péče. Matoušek (2003, s. 115-116) ve svém Slovníku sociální práce uvádí, že „v ČR se tímto termínem rozumí formy náhrady rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí, tj. kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, ústavy sociální péče, pečovatelské rodiny (jimiž jsou i „rodiny“ pečovatelek v SOS dětských vesničkách), osvojitelské rodiny, svěření do péče jiné osoby než rodičů (obvykle prarodičů nebo jiných příbuzných) a poručenství. Náhradní výchovná péče má teda zásadně dvě formy - ústavní a rodinnou.“ Můžeme ale také narazit na termíny náhradní péče a náhradní výchova. Škoviera (2007) ve své knize poukazuje na to, že péče je mnohem obsáhlejší, je vnímána jako dlouhodobá, týkající se všech a probíhá celý život. Oproti tomu výchova je spojována s dětským obdobím a může z ní být pocíťována manipulace.

Čevela (2015, s. 37) vymezuje náhradní rodinnou péči jako „formu péče, při které je dítě vychováváno náhradními rodiči přímo v jejich rodinách. Účelem je poskytnout dětem přechodnou či dlouhodobou péči v době, kdy se ocitají bez rodinného zázemí“. Formy náhradní rodinné péče jsou péče jiné fyzické osoby, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, osvojení (adopce), poručenství. (Čevela, 2015) Jelikož se diplomová práce zabývá příbuzenskou pěstounskou péčí, není nutné charakterizovat formu osvojení. Největší pozornost bude věnována příbuzenské péči a s ní spojeným formám. V textu může být zmínka také o pěstounské péči na přechodnou dobu (dále jen PPPD), často také nazývaná jako profesionální pěstounská péče, proto zde bude krátce vysvětlena. PPPD je institut, který se v systému NRP objevil od 1.6.2006 a v praxi je vykonáván od roku 2012. Jedná se o krátkodobé pěstounství, kdy dítě po nezbytně krátkou dobu, maximálně po dobu jednoho roku, vyrůstá v pěstounské rodině. Důvodem proč soud může svěřit dítě do PPPD je například hospitalizace rodiče, nebo jeho nástup do výkonu trestu. Cílem je, pracovat s biologickou rodinou, aby se tam mohlo dítě co nejdříve vrátit. Dítě může být svěřeno do PPPD také na dobu, po jejímž uplynutí může rodič udělit souhlas s osvojením. Jedná se o přechodný institut, který zabrání tomu, aby dítě po krátkou dobu pobývalo v ústavním zařízení. (Moravskoslezský kraj, 2014) Následně budou vysvětleny možné instituty, které se pojí s příbuzenskou péčí.

1.2 Instituty péče příbuzných dle občanského zákoníku

Z pohledu práva může mít příbuzenská péče čtyři podoby:

a) Péče na základě dohody s rodičem dítěte dle § 881 občanského zákoníku

Tato forma se využije v případě, kdy je potřeba zajistit krátkodobou péči o dítě. Jedná se o dohodu, která se může uzavřít bez souhlasu soudu. Jelikož zákon nestanoví žádnou konkrétní podobu této dohody, může mít podobu libovolnou (ústní nebo písemnou). Zákonem nejsou stanoveny ani žádné požadavky, kterými by pečující osoba musela disponovat, takže je na zvážení samotných rodičů, jaké osobě své dítě svěří. Běžným příkladem této formy je svěření dítěte do péče babičky v období prázdnin. Pečující osoba nepřebírá za dítě rodičovskou odpovědnost, ta nadále zůstává rodičům. V případě, že je dítě přebíráno s úmyslem dlouhodobé péče, následuje povinnost nahlásit tuto skutečnost na oddělení sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). (Nadační fond J&T, 2015)

b) Osobní péče poručníka dle § 928-957 občanského zákoníku

Osobní péče poručníka nastává v případě, kdy žádný z rodičů není schopen v plném rozsahu vykonávat své rodičovské odpovědnosti (např. z důvodu úmrtí...). Následně je dítěti soudem určen poručník (mohou to být také dvě osoby - většinou jsou jimi manželé), který přebírá skoro všechna práva a povinnosti jako rodič (kromě vyživovací povinnosti). Poručník o dítě nemusí osobně pečovat, ale pokud tomu tak je, bere se za „osobu pečující“ a uzavírá se s ním dohoda o výkonu pěstounské péče a náleží mu odměna pěstouna. O rozhodování mimo běžných záležitostí musí poručník žádat soud (Nadační fond J&T, 2015).

c) Péče jiné fyzické osoby než rodiče dle § 953 - 957 občanského zákoníku

Jedna z forem NRP je *svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče*. Nový občanský zákoník (§ 953) ji vymezuje způsobem, že „nemůže-li o dítě pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka. Rozhodnutí o svěření dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte.“ V tomto případě je dána přednost příbuznému dítěti, což bývají nejčastěji prarodiče. Osoba, jíž je dítě svěřeno, s tím musí souhlasit a zároveň musí dávat záruky řádné výchovy. Pokud nerozhodne soud jinak, biologickým rodičům většinou zůstává rodičovská zodpovědnost, a proto mají právo rozhodovat o důležitých záležitostech týkajících se dítěte. (Kukla, 2016) Důležitou podmínkou k tomu,

aby bylo dítě svěřeno do péče jiné fyzické osoby, je, že biologickým rodičům lze stanovit výživné. Pokud by tato podmínka nebyla naplněna, nelze tento institut využít. (Novotný a spol., 2017) O svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby rozhoduje soud. Pečující osoba není povinna uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče a nenáleží jí odměna pěstouna. Vývoj dítěte, které je svěřeno do péče jiné osoby, sleduje OSPOD, kdy sociální pracovník navštěvuje rodinu minimálně jednou za 6 měsíců (první půl rok jednou za 3 měsíce). (Nadační fond J&T, 2015)

d) Pěstounská péče dle § 958 - 970 občanského zákoníku

Pěstounská péče je právně ukotvena v novém občanském zákoníku, který je platný od 1. 1. 2014. Jedná se o formu náhradní rodinné péče, kdy je dítě svěřeno do osobní péče pěstouna, který zodpovídá za jeho řádnou výchovu. Důležité je zmínit, že mezi dítětem a pěstounem nevzniká žádný právní příbuzenský vztah (rodič a dítě), jak je tomu u případné adopce. Pěstounovi náleží právo o dítěti rozhodovat v běžných záležitostech, ve kterých bude dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. K výkonu a rozhodování v mimořádných záležitostech (př. volba střední školy) potřebuje pěstoun souhlas zákonného zástupce dítěte. Je-li pěstoun přesvědčen, že rozhodnutí zákonného zástupce je v rozporu se zájmem dítěte, může požádat o rozhodnutí soud. Rodičům zůstává vyživovací povinnost, kdy výživné platí Úřadu práce a ten ho ve formě dávky „příspěvek na úhradu potřeb dítěte“ vyplácí pěstounovi. V případě, že je výživné vyšší, než je zákonem nařízena výše této pěstounské dávky, rozdíl patří dítěti. V případě pěstounské péče náleží pěstounovi hmotné zabezpečení od státu, a to dávky pěstounské péče, které jsou ukotveny v zákoně 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. (Bubleová, 2014)

Také v případě pěstounské péče je nutný souhlas soudu. Svěřeni dítěte pěstounovi trvá tak dlouho, dokud se u rodičů nezmění situace, která jim bránila v osobní péči o dítě. Pokud chce rodič dítě zpět do své péče, musí požádat soud, který mu vyhoví tehdy, jeli to v nejlepším zájmu dítěte. Každý pěstoun má povinnost uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče - více bude tato skutečnost rozebrána ve třetí kapitole teoretické části. Pěstoun má také povinné vzdělávání. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, § 47a, písm. f, nám říká, že osoby pečující a osoby v evidenci mají „*povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích.*“ O pěstounskou péči může zažádat jednotlivec (jeden z manželů)

a mít dítě ve své výhradní péči a druhý z manželů se na výchově taktéž podílí, pokud spolu žijí ve společné domácnosti, nebo mohou zažádat o svěřeni dítěte do společné péče. Stejně jako u 2,3 a 4 formy PPP (viz výše), i zde je kontrola rodiny, potažmo vývoje dítěte, ze strany OSPODu minimálně jedenkrát za 6 měsíců a první půl rok jedenkrát za 3 měsíce. (Nadační fond J&T, 2015)

Do pěstounské péče jsou umístěné děti, které nejsou takzvaně „*právně volné*“, to znamená, že se o ně rodiče většinou zajímají, ale nemají podmínky k tomu, aby se o ně mohli postarat. Mohou to být také děti starší, které nejsou vhodné k osvojení, nebo děti handicapované, odlišného etnika nebo děti, které jsou ze sourozenecké skupiny. Na rozdíl od osvojení (adopce) je pěstounská péče kontrolovaná státem, kdy tuto kontrolu provádějí orgány sociálně-právní ochrany dětí. Sociální pracovníci pak pomáhají pěstounským rodinám a všichni se snaží, aby bylo dítě navraceno zpět do biologické rodiny. Pěstounská péče může být vykonávána buď cizí osobou, nebo příbuznými dítěte, což je nazýváno jako příbuzenská pěstounská péče. (Pugnerová, Kvintová, 2016)

U pěstounské péče (také u osvojení) je specifický **proces zprostředkování**, kterým musí žadatel o pěstounskou péči projít. Tento proces zprostředkování je vymezen v zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí a navazujícími vyhláškami. Žadatel musí na městském úřadě podat žádost o zprostředkování pěstounské péče a doložit všechny dokumenty, které jsou dle zákona potřebné. Spisová dokumentace je postoupena na příslušný krajský úřad, kde následuje odborné posouzení a dokumentace je doplněna o zprávu ze zdravotního posouzení žadatelů, zprávu z odborné přípravy, zprávu z psychologického posouzení a opisy z evidence rejstříku trestů. Poté je spisová dokumentace kompletní a na základě zjištěných skutečností se rozhodne, zda žadatelé budou/nebudou zařazeni do evidence osob vhodných stát se pěstouny. Proces zprostředkování zahrnuje také evidenci dětí, kterým je potřeba najít péči v náhradním rodinném prostředí. V případě, že se najde vhodné dítě do péče konkrétních pěstounů, následuje seznámení žadatelů se spisovou dokumentací nezletilého a poté případně seznámení osobní. Důležitým pravidlem je, že „*pro konkrétní dítě jsou vyhledávání vhodní osvojitelé či pěstouni, nikoliv naopak.*“ (Trnková, str. 14, 2017)

Je důležité zmínit, že v textu práce budou zmiňovány pojmy jako cizí pěstounská péče, klasická pěstounská péče a zprostředkovaná pěstounská péče, které budou synonymem k pěstounské péči, jež je vykonávána cizími lidmi.

1.3 Dávky pěstounské péče

Vymezení oblasti hmotného zabezpečení pěstounské péče, potažmo oblasti dávek pěstounské péče, je považováno za důležité, jelikož je s touto problematikou úzce spjat jeden dílčí cíl, který se zaměřuje na to, jaké je díky těmto dávkám hmotné zabezpečení pěstounských rodin. Otázky se budou zabývat tím, jak je vnímána současná výše pěstounských dávek, dále zda ze strany příbuzných dochází ke zneužívání těchto dávek, nebo zda by příbuzní pěstouni měli mít na tuto podporu automatický nárok. Jak bylo popsáno výše, je totiž rozdíl, zda je příbuznému dítě svěřeno do pěstounské péče, kde může příbuzný dávky čerpat, nebo do péče jiné fyzické osoby, kde na pěstounské dávky nárok nevzniká.

Příbuzným a cizím pěstounům, kteří se rozhodli pomoci opuštěnému dítěti a bylo jim dítě svěřeno do pěstounské péče, náleží tzv. dávky pěstounské péče. Jinak je tomu v případě přiznání dávky *odměna pěstouna*, která je u příbuzných posuzována odlišně. Právní úprava těchto dávek spadala ještě před novelou zákona o sociálně- právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.), pod zákon o státní sociální podpoře (č. 117/1995 Sb.). S účinností od 1.1.2013 došlo k výrazné změně a úprava dávek pěstounské péče byla vložena do zákona o sociálně-právní ochraně dětí. (Trnková, 2018)

Dávky pěstounské péče se vyplácejí v souvislosti s potřebami, které vznikají svěřením dítěte do pěstounské péče, o které se nechtějí nebo nemohou starat jeho biologičtí rodiče. (Holečková, 2014) Jedná se celkem o pět dávek (příspěvek na úhradu dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek při ukončení pěstounské péče, odměna pěstouna, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla), které budou podrobněji vysvětleny níže.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte je pravidelná měsíční dávka, na kterou má nárok dítě svěřené do pěstounské péče. Dávka se vyplácí v případě nezaopatřenosti dítěte - jedná se o dítě mladší 26 let věku, jež se připravuje na budoucí povolání, nebo když se na toto budoucí povolání připravovat nemůže z důvodu nemoci či úrazu. Příspěvek se vyplácí pěstounovi, a to do doby, než dítě dosáhne zletilosti. (Trnková, 2018)

Tab. 1 – Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Výše příspěvku v Kč na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči za kalendářní měsíc:				
Věk dítěte		Příspěvek v Kč		
do 6 let		4 950		
6 - 12 let		6 105		
12 - 18 let		6 985		
18 - 26 let		7 260		
Jde-li o dítě, které je podle z. o soc. službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, činí příspěvek na úhradu potřeb dítěte za kalendářní měsíc:				
Věk dítěte	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost)	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost)
do 6 let	5 115	6 105	6 490	7 040
6 -12 let	6 215	7 480	7 975	8 635
12 - 18 let	7 095	8 580	9 130	9 570
18 - 26 let	7 425	8 910	9 460	9 900

Zdroj: Nadační fond J&T, 2013

Odměna pěstouna je dávka, která je vyplácena jak osobě, která pečuje o dítě, tak i osobě, která je uvedena v evidenci - pěstoun na přechodnou dobu. Tuto dávku můžeme označit jako společenské poděkování osobám, které se rozhodly pečovat o dítě v pěstounské péči. (Nadační fond J&T, 2013) V případě, že jsou pěstouni manželé a oba jsou považováni za osobu, která pečuje či je v evidenci, pouze jeden z nich má nárok na odměnu pěstouna. (Bubleová, 2013) Liší se odměňování pěstounů, jež jsou příbuznými dítěte (prarodiče, praprarodiče), jelikož ti nemají na odměnu pěstouna automatický nárok jako cizí pěstouni. Ale i příbuzným pěstounům může být odměna pěstouna přiznána, posuzuje se zde důvod hodný zvláštního zřetele, který se týká hlavně sociálních a majetkových poměrů rodiny. Důležitým faktem je také zdravotní stav dítěte. (Trnková, 2018) To neplatí v případech, pokud příbuzní pečují o dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve stupních II. až IV. nebo pečují alespoň o tři děti. Co se týče rozhodovacích procesů ve věci přiznání odměny pěstouna příbuzným, lze zde zmínit informativní dopis MPSV ze dne 7. prosince 2012 „Součinnost nároků orgánů sociálně-právní ochrany dětí při posuzování nároků prarodičů a praprarodičů na odměnu pěstouna“, který uvádí, že „*kladné vyjádření obecního*

úřadu obce s rozšířenou působností doporučit všude tam, kde by nepřiznání odměny pěstouna znamenalo existenční problémy rodiny nebo výraznější zhoršení materiálních podmínek péče o svěřené dítě.“ (Analýza situace PPP, 2017, s. 81) Záporného stanovisko by mělo nastat „v případě, že rodiče dítěte nejsou schopni nebo ochotni o své dítě pečovat a vzhledem k tomu bylo rozhodnuto o svěřeni dítěte do pěstounské péče prarodiče, avšak zároveň se podle zjištění obecního úřadu obce s rozšířenou působností rodiče nadále zdržují v jednom bytě nebo domě se svými rodiči/rodičem a dítětem, aniž by projevovali odpovídající snahu a zájem o zrušení pěstounské péče a opětovné převzetí dítěte do své péče“. (Analýza situace PPP, 2017, s. 81-82) Důvod hodný zvláštního zřetele, který je klíčový pro přiznání odměny pěstouna, je OSPODy shledán v průměru v 93,2% případech. Z tohoto zjištění vyplývá, že jen v omezených případech je vydáno negativní stanovisko pro přiznání odměny pěstouna příbuzným. Jedná se o případy, kdy je příbuzenská rodina velmi dobře materiální zabezpečena. (Analýza situace PPP, 2017) Od 1. 1. 2018 byly dávky pěstounské péče aktualizovány a jejich hodnota se zvýšila. Následující hodnoty, není-li stanoveno jinak, odpovídají aktuální výši odměny pěstouna za kalendářní měsíc:

Tab. 2 – Odměna pěstouna

Počet dětí v pěstounské péči	Měsíční odměna pěstouna v Kč
Odměna pěstouna	
1 dítě	12 000
2 děti	18 000
Odměna pěstouna v dalších případech	
3 děti	30 000
4 děti	36 000
1 dítě závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II, III, IV	30 000
každé další dítě	+ 6 000

Zdroj: Nadační fond J&T, 2013

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla je jednorázový příspěvek, na který má nárok pěstoun, který má v pěstounské péči nejméně 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí. Příspěvek lze využít nejen na zakoupení nového osobního vozidla, ale také na opravu automobilu, který již pečující osoba vlastní a nepoužívá ho k výdělečné činnosti. Pěstoun může příspěvkem uhradit 70% pořizovací ceny vozidla nebo opravy, ale výše příspěvku nesmí překročit 100 000 Kč. V období za posledních 10 let, nesmí být pečující osobě vyplaceno více než 200 000 Kč. (Holečková, 2014)

Příspěvek při převzetí dítěte je jednorázová dávka, na kterou má nárok pečující osoba, která se rozhodla převzít dítě do pěstounské péče. (Bubleová, 2013) Za tuto dávku může pěstoun nakoupit potřebné věci pro dítě. Výše dávky se odvíjí od věku dítěte v rozmezí od osmi do deseti tisíc korun. Na tuto dávku nemají nárok přechodní pěstouni. (Nadační fond J&T, 2013)

Tab. 3 – Příspěvek při převzetí dítěte

Věk dítěte	Příspěvek při převzetí dítěte v Kč
do 6 let	8 000
6 - 12 let	9 000
12 - 18 let	10 000

Zdroj: Nadační fond J&T, 2013

Příspěvek při ukončení pěstounské péče je také jednorázový příspěvek, který se vyplácí přímo dítěti, které ke dni zletilosti bylo v pěstounské péči. Vznikem nároku na tuto dávku zároveň zaniká nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Tato dávka se vyplácí pouze jednou, a to ve výši 25 000 Kč. (Bubleová, 2013)

Shrnutí první kapitoly

První kapitola pojednává o oblasti NRP a na začátku bylo vysvětleno spojení „*sociálně-právní ochrana dětí*“, který s tematikou náhradní rodinné péče velmi úzce souvisí. Matoušek (str. 12, 2016) ve své knize vymezuje sociálně-právní ochranu dětí jako „*soubor činností upravených zákony směřující k zajištění práv dětí na příznivý vývoj, výchovu a ochranu zájmů. Protože dítě potřebuje ke svému vývoji rodinné prostředí, zahrnuje SPOD i činnosti, jejichž cílem je obnovení narušených funkcí rodiny.*“ Byly také zmíněny hlavní dokumenty a zákony, které se této oblasti týkají. Nezůstaly opomenuty ani předpisy, kterými se orgán sociálně-právní ochrany dětí nyní řídí a to zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový), a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Náhradní rodina nastupuje ve chvíli, kdy dítě z jakéhokoliv důvodu nemůže vyrůstat se svými biologickými rodiči a je nutné zajistit mu bezpečné prostředí. V České republice máme pět forem NRP, kterými jsou *péče jiné fyzické osoby, poručenství, osvojení, pěstounská péče a pěstounská péče na přechodnou dobu*. Byly zmíněny a představeny čtyři formy péče příbuzných, který vymezuje nový občanský zákoník. Jednalo se o *péči na základě dohody s rodičem, osobní péči poručníka, péči jiné fyzické osoby a pěstounskou péči*. Péče jiné fyzické osoby se použije pouze v případě, kdy lze biologickým rodičům stanovit výživné. Přednost má většinou příbuzný dítěte, což nejčastěji bývá prarodič. Institut pěstounské péče je forma NRP, kdy je dítě svěřeno do péče pěstouna. U pěstounské péče (také u osvojení) je specifický proces zprostředkování, kterým musí žadatel o pěstounské péči projít. Trnková (2017, s. 14) uvádí, že zprostředkování je „*celý soubor navzájem provázaných činností prováděných orgány sociálně-právní ochrany dětí, případě pověřenými osobami.*“

Podstatnou součástí byla poslední podkapitola, která se věnovala dávkám pěstounské péče. Každá osoba, která se stane pěstounem, má nárok na hmotné zabezpečení od státu. Jedná se o pět dávek, kdy dvě jsou pravidelné a vyplácejí se každý měsíc a další tři dávky jsou jednorázové. Rozdíl je pak v tom, zda je pěstounem cizí osoba nebo příbuzný - ten totiž nemá automaticky nárok na odměnu pěstouna a je zde hodnocen důvod zvláštního zřetele hodný, který se týká hlavně sociálních a majetkových poměrů rodiny. Důležitým faktem je také zdravotní stav dítěte. V teoretické části dále navazuje specifická kapitola, která se bude úzce zabývat příbuzenskou pěstounskou péčí.

2 PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

V této kapitole bude pozornost zaměřena konkrétně na příbuzenskou pěstounskou péči. Bude podrobně vysvětleno, co přesně příbuzenská pěstounská péče znamená a jaké je její právní ukotvení. Opomenuté nezůstanou ani nejčastější příčiny svěřeni dítěte do PPP a také to, jak takový proces svěřeni dítěte do PPP vůbec vypadá. Část kapitoly bude věnována vysvětlení rozdílnosti mezi PPP a klasickou zprostředkovanou pěstounskou péčí. Na závěr kapitoly budou také zmíněny hlavní výhody a rizika, která se s problematikou PPP pojí. Koncept této kapitoly je sestaven tak, aby čtenáři přiblížil specifika PPP a dobře se v její odlišnosti orientoval. Získané poznatky mu budou nápomocné ve výzkumné části, která na teorii úzce navazuje. Konec kapitoly bude krátce věnován příbuzenské pěstounské péči v zahraničí. Čtenář si tak uvědomí, že pohledy na tuto problematiku mohou být v každé zemi rozdílné.

V České republice najdeme mnoho případů, kdy je dítě svěřeno do PPP a tato oblast představuje velmi diskutované téma. Vzhledem k počtu PPP je důležité si uvědomit, že Česká republika se řadí mezi ty země, kde je možnost PPP velmi využívána. Vysvětlení můžeme nalézt v minulosti, kdy péče příbuzných byla jednou z možností, jak nahradit odchod dítěte do ústavní výchovy. Podle statistického pozorování a praktických poznatků pracovníků, kteří s rodinami pracují, vychází, že pěstouny se stále častěji stávají prarodiče. Má se za to, že tento jev byl ovlivněn novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí (platnost od 1.1.2013). (Pazlarová, 2016)

Tab. 4 - Počet dětí v PPP

	Počet dětí celkem	Svěření do péče příbuzných nebo blízkých osob
Pěstounská péče	1 935	1 321

Zdroj: Roční výkaz o výkonu SPOD 2017, MPSV

Bohužel se někdy stává, že dítě nemůže z různých důvodů vyrůstat se svými rodiči v původní rodině, a proto se ocitne v péči svých příbuzných. Uhlířová (2012) ve své publikaci uvádí, že o dítě může pečovat prarodič, teta se strýcem anebo i jiný vzdálený příbuzný. To, jak je dítě vychováváno a jak je k němu ze strany příbuzného přistupováno, záleží právě na příbuzenském vztahu mezi ním a příbuzným pečovatelem. U nás je praxe

taková, že velká část příbuzných pěstounů jsou prarodiče. Na základě této skutečnosti, se bude teoretická i výzkumná část diplomové práce zabývat a odkazovat převážně na prarodiče, kteří přijali dítě do PPP. Hanušová (2009) zmiňuje, že prarodiče jsou pro svá vnoučata oporou v těžkých obdobích (pracovní vytížení biologického rodiče, rozvod rodičů, problémy ve škole,...) a pomáhají jim s rozhodováním ve chvílích, které jsou pro ně složité a znamenají důležitý životní posun. Prarodiče někdy vypomohou i s výchovou dítěte a postarají se o něj, když je rodič nepřítomen. Tato nepsaná pomoc je brána jako samozřejmost, traduje se po generace, které byly před námi a je postavena na mnoha zkušenostech, jež se v rodině vzájemně předávají.

Příčiny toho, proč se dítě ocitne v péči příbuzného, jsou různé. Každá taková událost je pro dítě velmi citlivá a může způsobit dlouholeté trauma nejen dítěti, ale i prarodičům. Na tuto událost se dítě a většinou ani příbuzný nemohou připravit, ale postupně ji musí přijmout do svého života jako realitu. Není jim dán čas, aby nastávající situaci zharmonizovali se svou naplánovanou budoucností a svými nynějšími potřebami. (Uhlířová, 2012)

Nejčastější příčiny, kvůli kterým je dítě svěřeno do péče příbuzných:

- náhlá smrt jednoho z rodičů (nemoc, nehoda),
- v případě úmrtí jednoho z rodičů, kdy ten druhý opustí děti, jelikož to nezvládá,
- sociálně patologický způsob života rodiče (převážně matky), kterému je poté dítě odebráno,
- rodič(e) nastoupili do výkonu trestu,
- rodič(e) mají diagnostikovanou vážnou psychiatrickou nemoc (př. schizofrenii),
- rodič(e), kteří mají problém se závislostí na drogách a alkoholu. (Hanušová, 2009)

PPP má přednost před klasickým zprostředkováním pěstounské péče pěstounům, které vedou ve své evidenci krajské úřady. Zákon o sociálně-právní ochraně říká, že: *„Zprostředkování pěstounské péče se neprovádí, podala-li návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče fyzická osoba dítěti příbuzná nebo fyzicky osoba blízká dítěti nebo jeho rodině.“* Trnková (2018) zmiňuje, že OSPOD nebude provádět zprostředkování pěstounské péče, pokud péči o dítě přijme jeho příbuzný, eventuelně osoba blízká tomuto dítěti nebo jeho rodině a pokud je to v souladu s nejlepším zájmem dítěte, soud svěří dítě do péče této osoby. Nejdůležitějším pozitivním faktem je spojitost rodinného prostředí, které se pro další vývoj dítěte nezmění a umožní mu lepší kontakt s biologickými rodiči.

V **přírozeném rodinném prostředí** se dítě naučí, co bude posuzováno za důležité a naopak. Ve stylu výchovy a celkovém přístupu k dítěti se reflektuje nejen rodinný hodnotový systém, ale také osobnost rodičů a jejich vzdělání. Dítěti jsou vštěpovány a následně podporovány ty vlastnosti, které jsou důležité pro samotné rodiče. Naopak jsou potlačovány ty, které se zdají být zbytečné. Tato výchova se projevuje jak v rodině biologické, tak i náhradní. V tomto prostředí se dítě vyvíjí a hledá samo sebe. Je důležité, aby toto prostředí nebylo nějakým způsobem abnormální, jelikož by to mohlo dítě ovlivnit nežádoucím způsobem. To nastane i ve chvíli, pokud budou mít rodiče na dítě větší rodičovské požadavky, než bude schopno zvládnout (Vágnerová, 2012).

Hanušová (2009) ve svém článku uvádí, že příbuzní pěstouni mají odlišné starosti a problémy oproti pěstounům „klasickým“. Do jejich rozhodnutí starat se o dítě vstupuje mnoho silných a důležitých faktorů, které působí na chování a prožívání každého člena rodiny. Mnohdy si to ani sami příbuzní pěstouni neuvědomují.

Tímto faktorem může být:

- příliš vysoký věk a zdravotní stav příbuzného pěstouna,
- nedořešené vztahy s biologickým rodičem dítěte a příbuzným,
- setrvávání biologického rodiče v domácnosti pečujícího příbuzného,
- opakované a nepředvídatelné zásahy ze strany biologického rodiče do života dětí,
- vyrovnání se a zvládnutí ztráty biologického rodiče u každého člena rodiny.

Příbuzenská pěstounská péče má také další specifika. Gabriel (2008) ve své publikaci uvádí, že někdy je problém v tom, že prarodiče dají dítěti spíše přemíru lásky a shovívavosti, než aby tomu bylo naopak. Také se může stát, což není žádoucí, že prarodiče v roli pěstouna nejsou příliš často ochotní vyhledat pro dítě odbornou pomoc, ačkoli by ji v té situaci potřebovalo. Nejsou nakloněni k pomoci a sdílení zkušeností od jiných pěstounů a organizací. Jejich myšlení a forma pomoci je spíše osvojitelská než pěstounská. Další specifikum je shledáváno v tom, že se u příbuzného pěstouna kumulují rozdílné role. Pazlarová (2016) zmiňuje, že dítě, které přichází do příbuzenské pěstounské péče, se domnívá, že vše bude stejné jako dřív, jelikož se umísťuje do známého prostředí a ke známým lidem. Avšak právě v tuto chvíli se významným směrem mění celkový kontext péče a role zúčastněných osob. Jakmile příbuzný převezme do své péče dítě, je nezbytné, aby se určitým způsobem změnil přístup k výchově dítěte, jeho

každodennímu praktickému chování a zodpovědnost vůči dítěti. Nejen z praktického, ale i z psychologického hlediska je rozdílné, když o dítě příležitostně pečuje babička jako o své vnuče nebo se z babičky najednou stane babička-pěstounka, které vlivem okolností nezbyvá nic jiného a musí za dítě převzít veškerou odpovědnost a pečovat o něj. Nezbytné je vysvětlit tuto situaci nejen dítěti, ale pomoci v tomto fungování i příbuznému pěstounovi.

2.1 Výhody a nevýhody (rizika) příbuzenské pěstounské péče

Tato podkapitola slouží k tomu, aby čtenář získal povědomí o výhodách a nevýhodách, které se s problematikou příbuzenské pěstounské péče pojí. Pro přehled a seznámení s výhodami a nevýhodami, které se u příbuzenské pěstounské péče mohou objevit, bude uveden pohled, který udává metodická příručka „*Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte*“, kterou vydal Nadační fond J&T roku 2014. Následně bude k této oblasti zmíněn také výsledek „Analýzy situace příbuzenské pěstounské péče“.

2.1.1 Výhody přijetí dítěte do příbuzenské pěstounské péče

Tato podkapitola čtenáři slouží k získání povědomí o tom, jaké se s příbuzenskou pěstounskou péčí pojí výhody. Následující výběr výhod je všeobecný a neudává pohled konkrétního aktéra, který je do procesu příbuzenské pěstounské péče zapojen.

Znalost a stálost prostředí - dítě se nemusí adaptovat na nové prostředí, jelikož byt příbuzného velmi dobře zná, je zvyklé na jeho celkové rozložení a vizuální podobu. Tato informovanost o bydlišti příbuzného přináší fakt, že se dítě nestresuje při poznávání nového prostředí a dává mu to možnost lépe přijmout už tak náročnou změnu. Dle Trnkové (2018) právě kontinuita rodinného prostředí mluví ve prospěch příbuzenské pěstounské péče. Dítě zůstává v prostředí, které je pro něj známé, a zároveň je v něm snadnější udržení kontaktu s biologickými rodiči. Důležité je uvědomění, jak širší rodina fungovala či nefungovala v péči o dítě. V druhém případě by pro dítě nebyla kontinuita rodinného prostředí tím nejlepším řešením a v jeho zájmu by bylo upřednostnit umístění mimo biologickou rodinu.

Navázaný dlouhodobý vztah mezi dítětem a pečujícím příbuzným - pečující příbuzný není pro dítě cizí osobou, ale dobře ho zná, je pro něj blízkou osobou. Oba spolu strávili mnoho času, který jim přinesl společné zážitky a také zkušenosti ve vzájemném chování. Mezi dítětem a příbuzným je většinou utvořena citová vazba.

Stálost širších vztahů - pokud příbuzní, kterým bude dítě svěřeno do péče, bydlí ve stejném regionu jako dítě dosud, zůstávají mu také kontakty se sousedy, kamarády či dalšími příbuznými - teta, strýc, sestřenice/bratranec. V ideálním případě může dítě navštěvovat stejnou školu a nemusí odcházet do jiné, čímž by ztratilo kamarády, spolužáky a známé učitele.

Zachování vztahu s vlastním rodičem - tato výhoda se nemusí objevovat v každém případě příbuzenské pěstounské péče, vždy je to dle individuální situace rodiny, záleží na postoji příbuzného. Pokud je dítě v péči příbuzného, ve většině příběhů má možnost být v kontaktu s biologickým rodičem. Je zde tedy prostor k posílení vzájemného vztahového pouta, které je důležité pro případné budoucí navrácení dítěte do péče rodiče.

Rodinná identita - mnoho dětí, které jsou umístěny do klasické pěstounské péče vykonávanou cizí osobou, chce znát informace o svých rodinných kořenech a stávají se takovými detektivy. V příbuzenské pěstounské péče, jednoduše řečeno, dítě ví, kam patří. Není mu cizí historie rodiny, má možnost podívat se na fotografie, vzpomenout si na společné zážitky či být v kontaktu s dalšími příbuznými. Jeho identita je zachovaná a je součástí rodiny.

Je zde menší pravděpodobnost, že děti, které vyrůstají v péči příbuzných, budou mít problém s vlastní identitou. Důvod je ten, že zůstávají v přirozeném a známém prostředí. Je to i následek skutečnosti, že tyto děti toto své širší okolí znají, nejsou jim cizí rodinné rituály a hodnoty. Přínosem této formy náhradní rodinné péče je fakt, že styk s biologickým rodičem je snazší než v případě zprostředkované pěstounské péče. Je samozřejmé, že PPP bude dobře plnit svůj účel za podmínky, že bude příbuzným nabídnuta odpovídající pomoc, která podchytí problémy, které se pojí s finanční, psychickou a fyzickou zátěží těchto rodin. Možná podpůrná pomoc pěstounským rodinám:

- pomoc se sdílením prožitků a snížení pocitu samoty,
- poskytnutí práce s traumatem dětí a příbuzných,

- poskytnutí terénní práce a odlehčující péče,
- poskytnutí sociálně-právního poradenství,
- poskytnutí cíleného vzdělání. (Uhlířová, 2010)

Tématem výhod a nevýhod PPP se zabývala také Analýza situace příbuzenské pěstounské péče (2017). Za výhody se považují „*navázaný dlouhodobý vztah mezi dítětem a příbuzným, znalost a stálost prostředí pro dítě, stálost širších vztahů, zachování rodinné identity a zachování vztahu s vlastním rodičem (ovšem ne vždy).*“

2.1.2 Nevýhody (rizika) přijetí dítěte do příbuzenské pěstounské péče

V této podkapitole se čtenář dozví nevýhody nebo rizika (tyto dva termíny jsou používány jako synonyma), která se v souvislosti s příbuzenskou pěstounskou péčí mohou vyskytnout. Výčet nevýhod je opět všeobecný a neudává pohled konkrétního aktéra v PPP.

Opakování nevhodné péče - vzhledem k tomu, že při svěřením dítěte do PPP nejsou příbuzní nijak odborně posuzováni, neprochází přípravou a nejsou vzděláváni, často dochází k tomu, že je dítě svěřeno například prarodiči, který nezvládl výchovu svého vlastního dítěte. To způsobuje, že prarodič dělá stejné chyby a používá nevhodnou výchovu i u svěřeného dítěte. Sami příbuzní mají obavu z toho, že se jejich nevhodný styl výchovy může opakovat, a pokud si příbuzný pěstoun toto riziko přizná, nebrání se pomoci, aktivně na sobě pracuje a snaží se tento nevhodný výchovný styl změnit.

Pečující příbuzný v krizi - v případě smutné události (úmrtí, vážný úraz rodiče, nástup rodiče do výkonu trestu, domácí násilí, závislost na návykových látkách, apod.), při které musí jít dítě pryč z biologické rodiny, se často stává, že sám pěstoun potřebuje specifickou pomoc, aby se s tím vyrovnal. Svou energii spotřebovává na to, aby se z této tragédie vzpamatoval, a to znamená, že péče o příbuzné dítě může být velkou zátěží. Příbuzný pěstoun si své limity uvědomuje a obviňuje se za to, že to nezvládá a že nedokázal zabránit tomu, aby k této situaci vůbec došlo. U prarodičů se může objevit pocit selhání, se kterým se v sobě budou vyrovnávat, a začnou přehlížet potřeby dítěte, které se vzpamatovává ze ztráty nebo odloučení od rodiče. Je důležité zmínit, že tato událost může být jen chvilková a příbuzný se nakonec dokáže o dítě řádně postarat.

Nedostatek síly a zdraví - péči o ohrožené dítě mohou ovlivnit zdraví a fyzické síly příbuzného pěstouna. Může se stát, že sám pěstoun, který bude chtít pečovat o dítě, bude nemocný a pokročilého věku. Mohou se objevit potíže a nejistota, jak to v budoucnu s dětmi zvládne. Mnoho prarodičů, kteří o děti pečují, zapomíná na své potřeby a veškerou sílu a energii věnují dětem. Svě zdraví zanedbávají a odkládají návštěvy u lékaře, čímž se zvyšuje nejistota budoucí péče o dítě.

Nedostatečné výchovné schopnosti - toto riziko může nastat ve chvíli, kdy příbuzný pěstoun vychovává dítě stejně nevhodným způsobem, jako vychovával své vlastní dítě, které selhalo. Jen velmi obtížně bude pečující pomáhat dítěti s plněním školních povinností, pokud nebude mít dostatek rozumových schopností, které jsou k tomu potřeba. Pro dítě by tu potřeboval být někdo z širší rodiny či okolí, kdo ho bude podporovat učit se, motivovat ho k dobrým výsledkům a zajistí mu případné vysvětlení učiva. Důležitá je také podpora ve smyslu osvojení si obvyklých reakcí, kterými se dítě naučí např. různým hodnotám, respektu i vážit si druhých lidí.

Narušené vztahy v širší rodině - narušené vztahy mohou mít dvojí podobu. Jednou mohou být dlouhodobé konflikty mezi členy v rodině a druhá podoba nastává v případě, kdy je dítě umístěno do péče příbuzného a tím se spouští konflikty mezi blízkými osobami v rodině. Dítěti nemůže být dána opora, kterou potřebuje, jestliže je svěřeno do rodiny, kde jsou nefunkční vztahy. Velmi často jsou konfliktní biologičtí rodiče dětí, kteří nemají vyřešený vztah například s prarodičem, který o dítě pečuje. Dítě je pak nástroj, kterým je manipulováno a slyší, že právě ono je důvodem konfliktních vztahů mezi blízkými osobami. To může dítě velmi poškodit a zanechat v něm pocit, že za nic nestojí.

Utajování závažných informací v průběhu příbuzenské péče - toto riziko nastává v případě, kdy se pečující příbuzný bojí svěřit s tím, že má dítě nějaké problémy, jelikož si myslí, že by mu byla vytýkána špatná výchova a dítě následně odebráno. Je ale důležité, aby problémy, které dítě po svěřením do příbuzenské pěstounské péče má, byly pojmenovány a řešeny. Pro samotné dítě není dobré, když jsou tyto informace zatajovány, jelikož neřešení těchto problémů může mít za následek například sebepoškozování dítěte či psychické problémy příbuzného. Prarodiče nejčastěji zatajují dluhy, kdy péči o dítě platili ze svého důchodu, jelikož nebyli pěstouny, a tím pádem neměli nárok na dávky

pěstounské péče. V případě změny postavení příbuzného na pěstouna je zde obava, která je důsledkem negativní praxe, kdy pěstounské dávky byly prarodiči zneužívány na zaplacení vlastních dluhů, potažmo i dluhů rodiče dítěte. Následně tak vyvstává nejistota ohledně hmotného zabezpečení ohroženého dítěte, ale i obava, zda jde o kvalitní péči dítěte. Pochybnosti mohou panovat i vztahu pečujícího příbuzného k dítěti.

Dle Analýzy situace příbuzenské pěstounské péče (2017) bylo nejvíce rizikově vnímáno *„opakování nevhodné péče, nedostatečné výchovné schopnosti pěstounů, dopady selhání vlastní rodičovské péče, nedostatek síly a zdraví, narušené vztahy v širší rodině, utajování závažných informací v průběhu příbuzenské péče.“*

2.2 Odlišnost příbuzenské pěstounské péče a cizí pěstounské péče

Farmer (2009) napsal článek, ve kterém se zaměřuje na srovnání příbuzenské pěstounské péče a cizí pěstounské péče, která je úřady zprostředkovaná. Uvádí, že vývoj u dětí, které vyrůstají v PPP, je podobný vývoji dětí, které vyrůstají ve zprostředkované pěstounské péči. Výzkum se týkal pravidelné školní docházky, oblasti sociálního a emocionálního vývoje, zdraví a celkového pozitivního sebepojetí dítěte. Výsledky vyšly pro oba druhy pěstounské péče překvapivě obdobně. Výzkum dále přinesl zjištění ohledně délky trvání příbuzenské pěstounské péče, která byla oproti cizí PP delší. Farmer také vyzdvihuje skutečnost, že dítě v PPP zůstane ve spojení se svými biologickými „kořeny“, navíc ví, kam patří, a neztrácí vlastní identitu. Faktem je také to, že v péči o své dítě dá biologický rodič většinou přednost příbuznému.

Jak bylo již výše zmíněno, v případě svěřeni dítěte do příbuzenské pěstounské péče se postup od umístění do cizí pěstounské péče liší. Když si o dítě požádá příbuzný nebo jiná fyzická osoba, která je dítěti blízká, neuskutečňuje se klasické zprostředkování jako u pěstounské péče vykonávané cizí osobou. V těchto případech žadatel nepostupuje stejným způsobem jako klasický „cizí“ pěstoun a nepodává si žádost o zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny, ale přímo si může podat návrh k soudu, jehož předmětem bude svěřeni dítěte do péče pěstounské, předpěstounské nebo předosvojitelské. (Trnková, 2018) *„Zákonodárce byl zjevně veden myšlenkou, že příbuzenský vztah je natolik silným argumentem, že není nutné vhodnost tohoto umístění hlouběji testovat. Praxe ukazuje, že ne vždy tomu tak skutečně je. Příbuzenský vztah často ke kvalitní péči nestačí.“* (Pazlarová, 2016, str. 130)

V případě, kdy chce příbuzný převzít ohrožené dítě do své péče, musí podat k soudu návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče. Stejně je tomu také v případě, že se chce stát příbuzný poručíkem. I zde soudy dávají přednost osobám, které jsou dítěti blízké nebo příbuzné. Z toho vyplývá, že **příbuzní nemají povinnost procházet klasickým zprostředkováním** (jako běžný žadatel o PP), které je zajišťováno krajskými úřady, v Praze je to Magistrát města hl. města Prahy. (Nadační fond J&T, 2014) Náplní tohoto zprostředkování je vedení dětí, které jsou vhodné pro umístění do NRP, a jednání se zájemci, kteří chtějí vykonávat jakoukoliv formu NRP, což zahrnuje poradenství a zajištění odborné přípravy. Závěrem je poté správné „napárování“ vhodného zájemce o NRP ke konkrétnímu dítěti. (Pazlarová, 2016) Jelikož toto „testování“ u příbuzných není požadováno, jejich předpoklady pro svěřeni dítěte do péče jsou posuzovány soudem. Příbuzný musí nést záruky řádné péče o dítě, mít bydliště na území České republiky a dát souhlas k tomu, že chce, aby mu dítě bylo svěřeno do péče. Jelikož je soud nezávislý orgán, v každém případě rozhoduje individuálně. Vždy se zaměřuje na posouzení blízkosti vazeb mezi dítětem a příbuznou osobou a vše musí být v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Pokud je to nutné, soud si může zažádat o doplňující dokumenty, které budou vypovídat například o ekonomické a sociální situaci příbuzného, zdravotním stavu či schopnosti rodiče platit výživné. (Nadační fond J&T, 2014)

Soud může svěřit dítě do PPP i na základě předběžného opatření. Jedná se o krajní řešení, a to v případě, kdy není dítěti zajištěna řádná péče a ocitlo se v ohrožení života a zdraví. Toto předběžné opatření může podat příslušný OSPOD a soud rozhodne do 24 hodin od této skutečnosti. V této chvíli je nutné zajistit řádnou všestrannou odbornou pomoc všem zúčastněným osobám. Příbuzní, kteří si mohou dítě potenciálně převzít do své péče, nemají čas na rozmyšlenou a jsou postaveni před okamžité rozhodnutí, zda o dítě pečovat, či ne. Následně se jejich život z minuty na minutu velmi změní. (Nadační fond J&T, 2014) Vágnerová (2012, str. 1) uvádí, že *„adaptace na tak zásadní změnu života, jako je příchod dítěte, zejména toho prvního, je náročná i pro biologické rodiče. Představuje sice přirozenou, ale přesto občas stresující životní situaci, kterou lze chápat i jako zkoušku pevnosti partnerského vztahu. Tato chvíle, kdy se příbuzní nemohou na přijetí dítěte připravit a je po nich požadováno okamžité rozhodnutí, pro ně musí být velmi náročná a psychicky zatěžující. Předběžné opatření je krizový institut, který je časově omezen.*

Je spojeno s procesem, kdy je zapotřebí spojení všech sil a je hledáno nejvhodnější možné řešení situace dítěte. K tomu slouží tzv. případové a rodinné konference, které přispívají ke zklidnění situace a zvolení nejlepšího řešení nastalé krize.

2.3 Příbuzenská pěstounská péče v zahraničí

V České republice má příbuzenská pěstounská péče místo v oficiálním systému náhradní rodinné péče, ale v porovnání se zahraničím se pojetí příbuzenské pěstounské péče může lišit. V zahraničí jsou uplatňovány různé modely a přístupy pro umístování dětí do příbuzenské pěstounské péče (nebo péče blízkých osob). Rozdíly jsou patrné v poskytnutí hmotné podpory, jako jsou například dávky a služby, a v právním postavení osob. (Analýza situace PPP, 2017) Níže budou představeny přístupy PPP, které jsou uplatňovány na Slovensku, v Rakousku a Portugalsku. Tato kapitola má čtenáři poskytnout náhled na to, že model příbuzenské pěstounské péče, který je uplatňován v ČR, není jediný.

Na **Slovensku** je pojetí příbuzenské pěstounské péče podobné jako v České republice a takřka se neliší ani struktura hmotného zabezpečení náhradní rodinné péče. Existuje tam institut náhradní osobní péče (v ČR péče jiné osoby), do které může být svěřeno dítě pouze osobě, která k tomu má osobnostní, zdravotní a morální předpoklady a má trvalý pobyt na území Slovenské republiky. I zde platí, že při svěření dítěte do náhradní péče, se upřednostňují jeho příbuzní. Rozhoduje o tom soud, který také určuje, jaká bude mít pečující osoba práva a povinnosti. Rozdílnost je v nárocích na dávky, kdy na Slovensku mají i v případě „péče jiné osoby“ pečovatelé nárok na hmotnou podporu. Jedná se o *příspěvek při převzetí dítěte, opakovaný příspěvek dítěti a zvláštní opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči*, který může dostávat osoba, jež pečuje o dítě s těžkým postižením. Na *opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči* (česká odměna pěstouna) již nárok pečovatel nemá. Další možností je péče pěstounská. V tomto případě má pěstoun povinnost být zapsán v evidenci žadatelů o pěstounskou péči a podléhá stejným požadavkům jako osoba, která zajišťuje náhradní osobní péči. Jestliže má dítě v pěstounské péči příbuzný v přímé linii (prarodiče atd.), nevzniká jim nárok na *opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči*. Dále se zjišťuje, zda více dětí, o které pěstoun pečuje, jsou sourozenci, nebo k sobě nemají příbuzenský vztah. V tomto případě je zvýhodnění určeno pouze pro větší skupinu sourozenců. (Analýza situace PPP, 2017)

Další zahraniční zemí, která má praxi příbuzenské pěstounské péče odlišnou, je **Rakousko**. Jelikož se Rakousko skládá z několika spolkových zemí, v každé je přístup k náhradní rodinné péči jiný. V některé části je pěstounská péče poskytována v rámci smlouvy o poskytování služeb, jinde je umožněna na základě uzavření pracovní smlouvy s pěstounem. Rozdílnost je opět v hmotné podpoře v rámci příbuzenské péče. Důraz se klade na skutečnost, zda se jedná o plošné dávky na podporu dítěte nebo o speciální dávky pro pěstouny. Mezi tyto speciální dávky spadá i peněžitá odměna za péči o „cizí dítě“. Ti, kteří pečují o nezletilé dítě ve své domácnosti nebo odpovídají za jeho obživu a mají trvalé bydliště v Rakousku, mají nárok na *rodinný příspěvek* (přídavek na dítě). Tato dávka může být vyplacena nejenom osvojitelům a vlastním rodičům, ale mají na ni nárok také pěstouni a prarodiče dítěte. Není přihlíženo k příjmům těchto osob. Jedná se o dávku, kterou v některých případech může pobírat i dítě a její výše se odvíjí od věku dítěte. (Analýza situace PPP, 2017)

Neméně důležité je sledovat ty země, kde v poslední době došlo ke změnám v přístupu k příbuzenské pěstounské péči. V **Portugalsku** byla před časem příbuzenská pěstounská péče nastavena podobně, jako je dnes v České republice, ale nastala změna a péče příbuzných nadále nebyla považována za pěstounskou péči. To zapříčinilo stav, kdy pěstounskou péči vykonával jen zlomek nepříbuzenských rodin. Například v roce 2013 se pěstounská péče vztahovala pouze na 374 dětí a dalších 7 500 jich bylo umístěno v ústavní péči. Oproti České republice v Portugalsku neprobíhá aktivní vyhledávání náhradních rodičů. Dalším mínusem je také fakt, že jsou nedostatečné odborné přípravy, které mají budoucí pěstouny připravit. Je zde také skutečnost, že 75% dětí, o které nemůže pečovat vlastní rodič, putuje do příbuzenské pěstounské péče, ale péče příbuzných není považována za oficiální pěstounskou péči, proto je od státu nulová hmotná i odborná podpora. (Analýza situace PPP, 2017)

Jiné přístupy můžeme najít také v **Polsku, Německu, Anglii, Dánku**, atd. Z každého odlišného systému, který lze v zahraničí najít, by si Česká republika mohla vzít jak negativní, tak pozitivní zkušenosti. Je samozřejmě důležité, aby každá případná změna byla dlouze zvažována, evaluována a uskutečňována v souladu s nejlepším zájmem dětí, jež nemají takové štěstí a z jakéhokoliv důvodu nemohou vyrůstat u svých biologických rodičů. (Analýza situace PPP, 2017)

Shrnutí druhé kapitoly

Druhá kapitola teoretické části byla výhradně zaměřena na oblast PPP, která může nastat v případě, kdy dítěti nemohou zajistit bezpečné prostředí a řádnou výchovu jeho biologičtí rodiče a péči o něj přebírají příbuzní. V dnešní době dochází k nárůstu počtu příbuzných pěstounů a dle statistických zjištění můžeme konstatovat, že stále častěji se pěstouny stávají prarodiče. (Pazlarová, 2016) V oblasti NRP jsou příbuzní velmi specifická skupina, a tak by se k nim mělo přistupovat. V případě, kdy je dítěti potřeba zajistit pěstounskou péči, příbuzní mají při svěřeni do péče přednost. V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb., §20, ods.3, písm. b)) je důležitá formulace, že: „*zprostředkování pěstounské péče se neprovádí, podala-li návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče fyzická osoba dítěti příbuzná nebo fyzicky osoba blízká dítěti nebo jeho rodině.*“

V této kapitole byla pozornost věnována také výhodám a nevýhodám PPP. Za výhody se dá považovat především znalost a stálost prostředí, navázaný dlouhodobý vztah mezi dítětem a pečujícím příbuzným, stálost širších vztahů, zachování vztahu s vlastním rodičem a rodinná identita. Mezi nevýhody spadá riziko opakování nevhodné péče, nedostatečné výchovné schopnosti, nedostatek síly a zdraví příbuzného, narušené vztahy v širší rodině, utajování závažných informací v průběhu příbuzenské péče a situace, kdy je pečující příbuzný v krizi. Je důležité si uvědomovat nejen výhody tohoto institutu, ale i jeho nevýhody a rizika, která by se měla vždy zvažovat a umět na ně reagovat.

Následná podkapitola se věnovala odlišnostem PPP a cizí PP. Podstatná informace, která z těchto odstavců plyne, je, že v případě PPP se neprovádí tzv. zprostředkování, jako je tomu v případě cizí pěstounské péče. Příbuzný nemusí žádat o zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny, ale stačí, když si podá návrh k soudu na svěřeni dítěte do pěstounské péče. Soud zkoumá, zda je příbuzný osobou, která dává záruky řádné výchovy, má bydliště na území ČR a zda se svěřením dítěte do péče sama souhlasí. Může si také vyžádat zprávu o sociálních a ekonomických poměrech, posouzení zdravotního stavu, atd. Poté na základě všech dostupných informací rozhodne.

Na závěr byla přidána podkapitola o příbuzenské pěstounské péči v zahraničí, aby měl čtenář širší rozhled o možných pojetích tohoto institutu. Každý odlišný pohled má jisté výhody a nevýhody, takže je důležité nehledět jen jednou stranou, ale každou případnou změnu dobře promyslet a prodiskutovat.

3 VÝZNAMNÍ AKTÉŘI V KONTEXTU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

V oblasti náhradní rodinné péče je činných několik orgánů, které jsou do tohoto systému zainteresované. Mezi ty nejdůležitější konkrétně spadají oddělení sociálně-právní ochrany dětí, doprovodné organizace, krajské úřady a další. Mezi těmito orgány musí být navázaná spolupráce, která bude náhradní rodinnou péčí zasazovat do kvalitního rámce. Tato kapitola bude zaměřena především na orgány sociálně-právní ochrany dětí a jejich charakteristiku v oblasti NRP.

Mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí můžeme zařadit obecní úřady obcí s rozšířenou působností (ORP), krajské úřady, magistrátní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (UMPOD) a Úřad práce České republiky. Výkonem sociálně-ochrany dětí mohou být pověřeny také jiné subjekty, které se pak nazývají pověřené osob, ale už nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí. (Matoušek, 2016). Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou orgány, které zastupují zájmy a práva nezletilých dětí.

3.1 Oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Mnoho lidí neví, co si pod termínem „oddělení sociálně-právní ochrany dětí“ představí. V minulosti se vžil termín „sociálka“ a s ním nelítostná sociální pracovnice „Zubatá“, která odebírá děti z rodin. Bohužel je tato představa a nereálný obraz široce publikován médií a je dnes velmi těžké tento pohled ve společnosti změnit.

V oblasti ochrany dětí, pomoci rodičů a dalším osobám, jež jsou zodpovědné za výchovu dětí, mají nejvíce povinností právě obecní úřady s rozšířenou působností a obecní úřady. Tato skutečnost je následkem toho, že přirozeně a okamžitě sledují ochranu dětí a následně mohou nastavit potřebná opatření, která činí v návaznosti na problém a místní podmínky. (MPSV, 2013) Nejdůležitější roli hraje v procesu svěřením dítěte do příbuzenské pěstounské péče oddělení sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), jelikož je jeho koordinátor. Má největší odpovědnost, protože *„řídí a koordinuje veškerou podporu a pomoc dítěti, jeho rodině i pečujícím příbuzným. Má roli informační a poradenskou, vyhodnocuje situaci dítěte a rodiny, vypracovává individuální plán ochrany dítěte, svolává případové konference. V případě potřeby podává návrhy k soudu týkající se péče o dítě.“* (Nadační fond J&T, 2015, s. 38-39) Pazlarová (2016) ve své knize uvádí, že obecní úřady

s rozšířenou působností (dále jen ORP), potažmo OSPOD, mají u dětí vedených ve své evidenci, ze zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí (§10 odst. 3 písm. c.) povinnost pravidelně vyhodnocovat jejich situaci. Toto vyhodnocení se vztahuje také na rodiny těchto dětí. Další povinností je poskytnutí potřebné pomoci, a to nejen rodinám, ale i dalším osobám, které jsou odpovědné za výchovu dítěte (př. pěstounům). Po následném vyhodnocení situace OSPOD vytváří společně s rodiči, osobou (příbuzným), která odpovídá za výchovu, samotným dítětem a dalšími odborníky individuální plán ochrany dítěte (dále jen IPOD). Na tento plán musí navazovat dohoda o výkonu pěstounské péče, kterou s pěstounem sepisují osoby, které mají pověření k výkonu sociálně-právní ochrany. (Pazlarová, 2016)

3.2 Krajské úřady

Významným orgánem sociálně-právní ochrany dětí jsou krajské úřady, jelikož mají ve své kompetenci celý proces zprostředkování v oblasti NRP, který byl podrobně popsán v podkapitole Instituty péče příbuzných dle občanského zákoníku - b) pěstounská péče. Krajské úřady dále rozhodují o udělení pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí fyzickými a právníckými osobami v neposlední řadě rozhodují o přiznání příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP). „*Ve vztahu k obecním úřadům a obecním úřadům obcí s rozšířenou působností plní krajské úřady funkci nadřízeného kontrolního orgánu a funkci odvolacího orgánu příslušného pro přezkum rozhodnutí vydaných obecními úřady a obecními úřady obcí s rozšířenou působností ve správním řízení.*“ (MPSV, 2013)

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (§11, odst. 2 písm. a)) zajišťuje krajský úřad také odbornou přípravu. V souvislosti s malým počtem zaměstnanců na jednotlivých krajských úřadech, je odborná příprava většinou zabezpečována neziskovou organizací nebo příspěvkovou organizací kraje. (Nožírová, 2012) Odbornou přípravou prochází žadatelé o osvojení, pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Jak uvádí Škoviera (2007) v životě nestačí pouze chtít, ale především vědět. Člověk, který se chce stát náhradním rodičem, má o budoucím dítěti určité představy, kterým věří. V této oblasti je odborná příprava, kterou musí každý náhradní rodič projít, neodmyslitelnou součástí, jelikož předchází zklamáním z nenaplněných snů. Mohlo by se stát, že by rodič nerozuměl tomu, jak se dítě cítí

a co prožívá, a nechtěně by mu mohl velmi ublížit. Celkové vzdělání dá rodiči vhled a porozumění vývojovým a adaptačním problémům dítěte. Hlavním cílem odborné přípravy je připravit nejen pěstouny, ale také osvojitele na nejrůznější situace, které mohou při pečování o dítě nastat. Je důležité dát těmto lidem všeobecný vhled do oblasti péče o přijaté dítě. Příprava poskytuje informace, které se týkají vývoje, potřeb dítěte a také problémů, které mohou ve vývoji nastat. Pomoc je také zaměřena na vytvoření příznivého prostředí, ve kterém bude svěřené dítě vyrůstat. (Novotná, Průšová, 2004).

3.3 Doprovázející organizace

Subjekty, které mají pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, se někdy označují jako „**doprovázející** nebo **doprovodné organizace**“. Může to být OSPOD, pověřená právnická osoba nebo pověřená fyzická osoba a právě s nimi může pěstoun uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Na základě této dohody mohou pěstounské rodiny využívat základní podpůrných služeb, na které mají nárok dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Do těchto služeb spadá:

- upevňování a podporování vztahů s biologickými rodiči a dalšími blízkými osobami,
- umožnění kvalitního a průběžného vzdělávání pěstounů,
- kontrola nad správným naplňováním dohody o výkonu PP,
- nabídka odborné pomoci,
- účelová odlehčovací péče,
- neúčelová odlehčovací péče.

Mimo tyto základní služby mohou pěstouni využívat i jiných služeb od doprovodné organizace, které nejsou nárokové, ale vycházejí ze správně nastaveného IPODu. (Krausová, 2014) Z výše uvedeného vyplývá, že každý člověk, který se rozhodne vykonávat pěstounskou péči a pomoci tak ohroženému dítěti, které to potřebuje, má povinnost uzavřít **dohodu o výkonu pěstounské péče** s jakoukoliv doprovázející organizací dle svého rozhodnutí. S výběrem může pěstounovi pomoci OSPOD, pod který dle svého trvalého bydliště spadá. Mimo zákonné náležitosti, které dohoda musí mít, obsahuje také vymezení výkonu pěstounské péče, kde je stanovena úmluva o naplňování práv a povinností pěstouna. Není ani opomenut systém vzájemné spolupráce a podpory, který je v souladu s IPODem. (Nadační fond J&T, 2014)

K tomu, aby mohla pověřená organizace uzavírat s pěstounem dohodu o výkonu pěstounské péče, musí mít pověření, ve kterém je stanoven rozsah činností, k němuž se pověření vztahuje. O vydání tohoto pověření rozhodují krajské úřady nebo komise pro sociálně-právní ochranu dětí. Organizace, která získá pověření, může nově vykonávat tyto činnosti: již zmiňované uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče (dále jen dohodu), zajištění odborných příprav pro žadatele o osvojení či pěstounskou péči (pokud to nezajistí krajský úřad), poskytnout nejen žadatelům, ale také osobám pečujícím, které uzavřely dohodu, odborné poradenství a potřebnou výchovnou a poradenskou pomoc při výkonu PP. Povinností doprovázejících organizací je také dohlížení na výkon pěstounské péče. (Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí)

3.4 Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí a Ministerstvo práce a sociálních věcí

Pro sociálně-právní ochranu je důležitým orgánem také UMPOD, který sídlí v Brně. Jedná se o správní úřad, který má celostátní působnost a do jeho kompetence spadají otázky týkající se ochrany dětí ve vztahu k cizině. Dalším orgánem je MPSV, které obecně pečuje o ohrožené děti a rodinu. Stará se o právní úpravu, která se s oblastí sociálně-právní ochrany pojí a v souvislosti se zákonem vydává právní předpisy a směrnice, jimiž v této oblasti řídí výkon státní správy. (MPSV, 2013) „*Ministerstvo rovněž vykonává funkci kontrolního a odvolacího orgánu ve vztahu ke krajským úřadům, vede celostátní evidenci fyzických a právnických osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí.*“ (MPSV, 2013)

3.5 Úřad práce České republiky

Úřad práce ČR vykonává v oblasti NRP dvě činnosti, které spolu vzájemně nesouvisí. Do jeho kompetence spadají dávky pěstounské péče, o kterých rozhoduje a následně je vyplácí. Rozhoduje také o státním příspěvku na výkon pěstounské péče a stejně tak zajišťuje jeho výplatu. (Nožírová, 2015) Druhou činností je výkon inspekce u pověřených osob, které poskytují sociálně-právní ochranu. „*Předmětem inspekce je kvalita poskytování sociálně-právní ochrany stanovená standardy kvality sociálně-právní ochrany.*“ (zákon č. 359/1999 Sb., §50a)

3.6 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Již výše bylo sděleno, že zákon o sociálně-právní ochraně dětí prošel novelizací, s účinností od 1.1.2013. Hlavním cílem této novely byl celkový rozvoj NRP a zvýšení podpory pěstounské péče jak dlouhodobé, tak i profesionální. Pozitivní změna byla zaznamenána v oblasti hmotného zabezpečení pěstounské péče na přechodnou dobu i v oblasti odměn pěstounů dlouhodobých. Určitá inovace proběhla také v přípravách pěstounů a vznikly podmínky, které dají vzniknout novým podpůrným a odlehčovacím službám nejen pro nové, ale také stávající pěstouny. Novela se také snažila zaměřit na fakt, že je velké množství dětí umístováno do ústavní výchovy. Hlavní okruhy změn:

- určení takových podmínek, které vytvoří síť pro práci v rodinách,
- nastavení závazných postupů, kterými se bude řídit činnost orgánů SPOD,
- rozvoj oblasti náhradní rodinné péče,
- vytvoření standardů kvality práce a určení minimálního rozsahu činnosti pro všechny subjekty v systému. (MPSV, 2013)

Problematika příbuzenské pěstounské péče zůstala jako jedna z těch, kterou novela nedokázala úplně vyřešit. Na toto téma se vedly dlouhé politické a odborné debaty, které ale nedospěly k finální úpravě této oblasti. Jak bylo již výše zmíněno, příbuzní jsou v péči o ohrožené dítě upřednostňováni a testování jejich kvalitních předpokladů k zajištění péče o dítě je minimální. Následkem toho je dítě svěřeno do prostředí, které nemusí být pro dítě to nejlepší, a svěří se do rodiny jenom na základě pokrevní příbuznosti. Problém se také jeví u přiznání dávky pěstounské péče - odměna pěstouna, která je vyplacena jen v případech hodných zvláštního zřetele. Toto nepřesné spojení není jednoznačné a důsledkem toho je, že pracovníci z úřadů práce jsou postaveni do nepříjemné situace. V této věci se liší také rozhodování jednotlivých soudů. Do budoucna je tu nutnost problematiku příbuzenské pěstounské péče znovu rozebrat a jasně ji vymezit. (Pazlarová, 2016)

Shrnutí třetí kapitoly

Třetí hlavní kapitola pojednávala především o významných aktérech v kontextu NRP, které jsou činné v oblasti sociálně-právní ochrany. Spadají mezi ně obecní úřady s rozšířenou působností, potažmo oddělení sociálně-právní ochrany dětí, které jsou hlavními koordinátory v procesu svěřeni dítěte do příbuzenské rodiny. Důležitou roli hrají také krajské úřady, které mají v kompetenci celý proces zprostředkování NRP. Přímou pomoc a podporu ve výkonu příbuzenské pěstounské péče zajišťují doprovodné organizace, se kterými musí pěstoun uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Celostátní působnost má Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí, který sídlí v Brně a zabývá se ochranou dětí ve vztahu k cizině. Zprostředkovává například osvojení z ciziny a do ciziny. Orgánem sociálně-právní ochrany dětí je samozřejmě také MPSV, které obecně zajišťuje ochranu rodiny a péči o ohrožené děti. V neposlední řadě stojí Úřad práce ČR, která je činný v oblasti dávek pěstounské péče a zajišťuje inspekci kvality výkonu sociálně-právní ochrany pověřených osob.

Na závěr této kapitoly byla zmínka o zákoně 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí a jeho novelizaci, která je účinná od 1.1.2013. Jejím cílem byl celkový rozvoj oblasti NRP a podpoření výkonu pěstounské péče. Skutečností je to, že problematiku příbuzenské pěstounské péče novela nedokázala zcela vyřešit.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Tato kapitola se bude zabývat charakteristikami výzkumného šetření. Bude popsána výzkumná strategie a vybraný výzkumný nástroj. Dále bude představen hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu, které byly zvoleny tak, aby napomohly ke zjištění hlavního cíle. Následně bude charakterizován výzkumný soubor a jeho kritéria, dle kterých byli vybíráni informanti, kteří souhlasili a výzkumného šetření se zúčastnili. Popsán bude také samotný proces sběru dat. S každým výzkumem se pojí rizika, které je nutno zvážit. Výzkumník si je musí minimálně uvědomovat a ve výzkumu je zohlednit. Následovat bude kapitola, která podrobně interpretuje zjištěné informace, jež budou prokládány přímými citacemi dotazovaných informantů. Závěrem bude popsáno celkové shrnutí zjištěných výsledků a diplomové práce.

4.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, *„jak je v současné době dle pohledu sociálních pracovníků nastaven výkon institutu příbuzenské pěstounské péče“*. Problematika příbuzenské pěstounské péče se v dnešní době stává čím dál více aktuální.

Hlavní cíl byl rozdělen do pěti dílčích cílů:

1. **DC** – Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají proces umístování dětí do péče příbuzných.
2. **DC** – Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají podporu pro příbuzné svěřeného dítěte v PPP.
3. **DC** – Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají hmotné zabezpečení příbuzenských rodin.
4. **DC** – Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají spolupráci mezi oddělením SPOD a doprovázejícími organizacemi.
5. **DC** – Zjistit, jaké výhody a nevýhody/rizika vnímají sociální pracovníci v PPP.

První dílčí cíl se zaměřuje na proces umístění dítěte do příbuzenské pěstounské péče. Obecně zjišťuje, jak sociální pracovníci vnímají proces umístění dětí do PPP, zda je zde pro příbuzné podpora od doprovodné organizace, nebo jak vnímají tuto situaci očima umístěvaných dětí.

Druhý dílčí cíl je zaměřen na samotnou podporu příbuzných. Zjišťuje, zda sociální pracovníci vnímají specifické potřeby příbuzných, zda je dle jejich názoru potřeba, aby příbuzní procházeli odbornou přípravou a jestli po přijetí dítěte do PPP, mají podporu ze strany doprovodné organizace.

Třetí dílčí cíl je orientován na hmotné zabezpečení příbuzenských rodin, které je zajišťováno dávkami pěstounské péče. Zjišťuje, zda je dle pohledu sociálních pracovníků výše dávek dostatečná, zda nejsou dávky ze strany příbuzných zneužívány a zda by na ně měli mít příbuzní automatický nárok.

Čtvrtý dílčí cíl se zabývá tím, jak sociální pracovníci vnímají jak probíhá spolupráce mezi oddělením sociálně-právní ochranou dětí a doprovázejícími organizacemi. Objasňuje roli jak samotného OSPODu, tak i doprovázejících organizací.

Pátý dílčí cíl je zaměřen na výhody a nevýhody PPP. Zjišťuje pohled sociálních pracovníků na rozdílnost cizí pěstounské péče a PPP a dále hledá konkrétní výhody a nevýhody, které vnímají dotazovaní informanti.

Tab. 5 - Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Hlavní cíl: Jak je v současné době dle sociálních pracovníků nastaven výkon institutu příbuzenské pěstounské péče?			
Dílčí cíle	Technika	Zdroj	Otázky pro rozhovor
DC 1 - Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají proces umístování dětí do péče příbuzných.	Rozhovor	Sociální pracovník	TO 1: Jak byste popsali proces umístění dítěte do PPP?
			TO 2: Jak vnímáte tento proces očima dětí, které jsou do PPP umístěny?
			TO 3: Jak a jestli vůbec pracuje doprovodná organizace s příbuznými před potenciálním přijetím dítěte?
			TO 4: Dalo by se v tomto procesu něco změnit? Případně co a proč?
			TO 5: Jak rozhodují soudy v oblasti PPP?
DC 2 - Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají podporu pro příbuzné svěřeného dítěte do PPP.	Rozhovor	Sociální pracovník	TO 6: Jaké specifické potřeby mají příbuzní dítěte?
			TO 7: Z jakého důvodu by dle Vás měli/neměli příbuzní procházet přípravou jako klasičtí žadatelé o NRP?
			TO 8: Jak pracuje doprovodná organizace s příbuznými po přijetí dítěte?
			TO 9: Jak je tato pomoc podle Vás nastavena. Vnímáte, že by bylo potřeba nějaké další pomoci?
DC 3 - Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají hmotné zabezpečení příbuzenských rodin.	Rozhovor	Sociální pracovník	TO 10: Jak je podle Vás nastavena výše dávek pěstounské péče?
			TO 11: Jak vnímáte a co si myslíte o posuzování a přiznání dávky odměny pěstouna příbuzenským rodinám?
			TO 12: Jakým způsobem je dle Vás ze strany příbuzných pěstounů zacházeno s dávkami PP?
			TO 13: Napadají Vás jasná kritéria, dle kterých by se dalo zhodnotit, zda jsou dávky PP pro příbuzného potřebné?
DC 4 - Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají spolupráci mezi OSPOD a doprovázejícími organizacemi?	Rozhovor	Sociální pracovník	TO 14: Jakou celkovou roli hraje v PPP doprovázející organizace?
			TO 15: Jakou celkovou roli hraje v PPP oddělení SPOD?
			TO 16: Jak probíhá spolupráce mezi odděleními SPOD a doprovodnými organizacemi?
DC 5 - Zjistit, jaké výhody a nevýhody/rizika vnímají sociální pracovníci u PPP.	Rozhovor	Sociální pracovník	TO 17: Jak vy sám/sama vnímáte institut PPP?
			TO 18: Jaký je podle Vás rozdíl mezi klasickou PP a PPP?
			TO 19: Vnímáte konkrétní výhody a rizika PPP?
			TO 20: Jak hodnotíte nejednotnost podmínek vzniku PPP a myslíte si, že by se mělo něco změnit, případně co.

4.2 Výzkumná strategie a výzkumný nástroj

Každý výzkum má strategii. Reichel (2009, s. 38) ve své knize zmiňuje, že strategie výzkumu je „*specifický koncept řešení výzkumného úkolu, který zahrnuje řadu teoretických, metodologických, ale i organizačních aspektů*“. Výzkumnou strategii můžeme charakterizovat jako metodologický přístup, který použijeme jako řešení výzkumné otázky. Ve výzkumných vědách můžeme nalézt dvě nejvýznamnější výzkumné strategie - kvantitativní a kvalitativní. (Reichel, 2009)

Pro praktickou část diplomové práce byla použita **kvalitativní metoda**. Tato metoda je charakteristická tím, že se realizuje na malém výzkumném vzorku. Cílem výzkumu je pochopení problému do hloubky a nalezení odpovědi na otázky „Proč? Z jakého důvodu?“. Kvalitativní metoda je vhodná tehdy, když o daném problému nemáme mnoho informací a potřebujeme se dozvědět více. (Hanzelková, 2009) Kvalitativní výzkum nám pomáhá nalézt příčiny, proč se něco stalo nebo se děje. (Kozel, 2006) Badatel získává data skrze hlubší a delší kontakt s příslušným terénem. Tato data mohou mít různorodou podobu, např. to jsou přepisy z rozhovorů a pozorování, vlastní poznámky z terénu, videa a audionahrávky, fotografie, korespondence, deníky, úřední dokumenty, atd., vše, co nám nějakým způsobem pomůže hlouběji uchopit zkoumaný problém. Osobám, které jsou ve výzkumu zdrojem informací, se říká respondenti. V kvalitativním výzkumu se můžeme setkat s označením informátoři nebo informanti. (Reichel, 2009) Jelikož byla vybrána kvalitativní metoda, tak bude pro osoby, které byly součástí výzkumného šetření, používán termín informanti.

Jako výzkumný nástroj byl zvolen **polostrukurovaný rozhovor**. Je charakterizován jako rozhovor, který probíhá podle návodu nebo jako částečně řízený rozhovor. Výzkumník má připravenou sadu otázek nebo témat, kterými se chce zabývat. Jsou různé varianty jak otázky pokládat, buďto je jejich formulace a pořadí jasně dané, nebo je jejich pořadí náhodné. Výzkumník může v průběhu rozhovoru pokládat doplňující dotazy, které mu náhodně vystanou. Volnost, kterou výzkumník má, je výhodnější, jelikož může rozhovor plynout přirozeněji a lehčeji. Polostrukurovaný rozhovor se v případě kvalitativního výzkumu jeví jako nejčastěji používaná varianta. (Reichel, 2009)

4.3 Rizika výzkumu a jeho etické aspekty

Vlastností kvalitativní metody je, že nelze zobecnit výsledky, které jsme vyzkoumali. To je zapříčiněno způsobem výběru vzorku a jeho malou velikostí. Nelze říci, že názory, které mají naši informanti - sociální pracovníci, zastávají např. všichni ostatní sociální pracovníci. V tom má výhodu kvantitativní výzkum, jelikož tam jsou dodrženy statistické zásady výběru, provádí se na větší velikosti vzorku a jeho výsledky lze v závěru zobecnit. (Hanzelková, 2009) Za nevýhodu můžeme považovat také to, že kvalitativní výzkum je časově náročný a sám výzkumník může ovlivnit výzkum negativním způsobem. (Hendl, 2008)

Etickým rizikem výzkumu mohla být má pracovní pozice na krajském úřadě. Zde pracuji na oddělení sociálně-právní ochrany dětí - agenda náhradní rodinné péče. Všechny informantky o mém působení na KÚ věděly a nebyl to pro ně žádný problém. Jsem si ale vědoma toho, že krajský úřad je jejich metodický orgán a kladla jsem si otázku, zda je tato skutečnost přece jen negativním způsobem neovlivnila a neměly strach vyjádřit to, co opravdu chtějí. Na začátek bylo informantům sděleno, že výzkum provádím z pozice studenta, nikoli za krajský úřad, a že jejich identita zůstane v anonymitě.

Rizikovým faktorem byla také nálada informantů, když jsem s nimi uskutečňovala rozhovor. Od začátku jsem se snažila být přátelská a otevřená, aby z informantů opadla nervozita. Také v případě spěchu by mohly být předané informace stručné a nepromyšlené. Záleželo na informantkách, kolik času mi budou ochotné věnovat. Všechny rozhovory byly dlouhé minimálně 40 minut.

Rizikově bylo vnímáno také místo, kde byl rozhovor vykonáván. Se třemi informantkami jsem realizovala rozhovor v zasedací místnosti na krajském úřadě. Jelikož informantky nebyly ve „svém“ prostředí, nemusely se cítit uvolněně a komfortně, což mohlo mít vliv na obsah a význam sdělených informací. Tomuto riziku jsem se snažila předejít nabídkou občerstvení (voda, čaj, káva, sušenky) a navozením přátelské atmosféry. S dalšími čtyřmi informantkami byl rozhovor uskutečněn v jejich pracovní kanceláři, kam jsem za nimi přišla. V tomto případě informantky nemusely měnit prostředí a bylo to pro ně pohodlnější.

4.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný soubor tvořily sociální pracovníce z Královéhradeckého kraje. Pro výběr informantů do výzkumného souboru byly stanoveny dvě podmínky. První podmínkou bylo místo pracoviště, což muselo být oddělení sociálně-právní ochrany dětí (agenda náhradní rodinné péče), nebo doprovázející organizace. Druhá podmínka se týkala délky praxe na tomto pracovišti, která byla stanovena minimálně na 2 roky. U sociálních pracovníc, které pracovaly v doprovázející organizaci, bylo také důležité, aby doprovázely minimálně 5 příbuzenských pěstounských rodin. Všichni dotazovaní tyto podmínky splnili. Celkem bylo uskutečněno sedm rozhovorů a celý výzkumný soubor tvořily ženy (pohlaví informantů nebylo pro výzkum podstatné). Tato skutečnost nebyla překvapivá, jelikož je pravdou, že muži se v sociální sféře příliš neobjevují. Výběr informantek byl záměrný. Zvolila jsem je na základě stanovených kritérií, dostupnosti a ochoty se výzkumu zúčastnit. Bylo osloveno 8 sociálních pracovníc, kdy 4 pracují na oddělení sociálně-právní ochrany dětí a 4 v doprovázející organizaci. Všechny 8 informantek s účastí ve výzkumu souhlasilo. Jelikož pracuji na krajském úřadě (odbor sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí), na sociální pracovníce jsem měla dostupnější kontakt. Bohužel jedna sociální pracovníce onemocněla a nakonec s ní nebyl časových důvodů rozhovor uskutečněn. Je nutné zmínit, že každý pohled pracovníce je specifický. Každá má jiné životní hodnoty, jinak dlouhou pracovní praxi v oblasti NRP a její názory jsou ovlivněny odlišnými situačními podmínkami.

Tab. 6 - Charakteristika informantů

Informant	Pohlaví	Věk	Délka praxe	Místo pracoviště
<i>Informant 1</i>	žena	54 let	15 let	OSPOD
<i>Informant 2</i>	žena	44 let	8 let	OSPOD
<i>Informant 3</i>	žena	58 let	23 let	OSPOD
<i>Informant 4</i>	žena	43 let	13 let	doprovázející organizace
<i>Informant 5</i>	žena	36 let	9 let	doprovázející organizace
<i>Informant 6</i>	žena	36 let	2 roky	doprovázející organizace
<i>Informant 7</i>	žena	48 let	5 let	doprovázející organizace

4.5 Sběr dat

Sběr dat pro výzkum diplomové práce začal v průběhu ledna 2019. Poslední rozhovor byl uskutečněn začátkem března 2019. Informantky byly prvotně osloveny osobně nebo emailovou komunikací. Všechny 8 vybraných informantek s rozhovorem souhlasilo. Jak jsem již zmiňovala výše, z důvodu onemocnění jedné pracovnice bylo realizováno sedm rozhovorů. Po souhlasném vyjádření pracovnic jsem s nimi dojednala termín, čas a místo uskutečnění rozhovoru.

První rozhovor byl také realizován jako **předvýzkum**, abych si ověřila, zda jsou otázky jasné a srozumitelné. Gavora (2008) ve své knize uvádí, že předvýzkum slouží k tomu, aby se výzkumník ujistil, zda výzkumný nástroj funguje, nebo ne a je proveden na drobném vzorku lidí. Z předvýzkumu vyplynulo, že je potřeba některé otázky specifitěji formulovat. Také jsem se rozhodla k jednomu dílčímu cíli přidat rozšiřující otázku, kterou jsem po předvýzkumu vyhodnotila jako podstatnou. V následujících rozhovorech už měly otázky stejnou podobu.

Se čtyřmi informantkami byl rozhovor uskutečněn v jejich pracovní kanceláři, kam jsem za nimi přišla, a zbylé tři informantky přišly za mnou na krajský úřad. V počátku rozhovoru bylo informantkám sděleno, že jejich identita zůstane v anonymitě, a pokud jim to nebude činit problém, rozhovor bude nahráván na diktafon. Důkladně přeepsaný rozhovor pak bude sloužit pouze k výzkumným účelům. Spolupráce ze strany informantek byla velmi profesionální a s podmínkami výzkumu souhlasily.

Před začátkem nahrávání byly informantkám představeny dílčí cíle a základní otázky, jež se k nim vztahovaly, a na které jsem se jich dotazovala. Nejdelší rozhovor trval 55 minut a průměr délky trvání rozhovoru byl 40 minut. Každý rozhovor probíhal v přátelské a usměvavé atmosféře, nikdy nedošlo k nějakému konfliktu či nepříjemné situaci. Některé informantky byly z výběru tématu nadšené a ujistily mě o správnosti výběru zkoumané problematiky. Po získání všech naplánovaných rozhovorů jsem nahrávky důkladně písemně zpracovala. Následně jsem přeepsané rozhovory podrobila analýze kódování, která bude podrobněji představena v následující kapitole.

5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole budou podrobně rozebrány a interpretovány výsledky z výzkumného šetření, které jsou pro práci zásadní. Jak bylo výše zmíněno, k interpretaci zjištěných výsledků byla použita analýza otevřeného kódování. Hendl (2012) tvrdí, že toto kódování je důležité, aby z tohoto textu mohla vzniknout obecná teorie. Této teorie dosáhneme tak, že rozkryjeme obsah sdělení v obecné rovině. Hendl ve své knize také uvádí, že kódování je první vyhodnocení dat, které výzkumník učiní. V tomto kroku analyzuje témata v přepsaném rozhovoru a jednotlivě jim dává označení - kód. Nejdříve se témata vztahují k dotazovaným otázkám, ale může se také jednat o nové myšlenky, které vznikají podrobnějším analyzováním textu. Otevřené kódování má za cíl tematicky rozkrýt text. Po důkladném přepisu rozhovorů následovalo „rozbití“ textu na individuální celky, ze kterých pak vznikly specifické kategorie. Podrobná interpretace bude strukturována podle níže uvedených kategorií, které navazují na jednotlivé dílčí cíle. Interpretace zjištěných informací bude prokládána přímými citacemi dotazovaných informantek, které budu uvádět kurzívou a v uvozovkách. Některé citace musely být stylisticky upraveny, ale jejich význam zůstal nezměněn. Jeden doslovný přepis bude uveden v přílohách na konci diplomové práce a ostatní budou uloženy v mém osobním archivu.

Specifické kategorie:

- **Proces vzniku příbuzenské pěstounské péče**
- **Podpora, vzdělávání a příprava příbuzných**
- **Finanční zabezpečení a jeho možné zneužití**
- **Spolupráce OSPOD a doprovázejících organizací**
- **Výhody a nevýhody příbuzenské pěstounské péče**

5.1 Proces vzniku příbuzenské pěstounské péče

Tato kategorie se váže na DC 1, jelikož byl přímo na toto téma zaměřený. Informantky se shodly na tom, že v případě, kdy je dítě ohroženo a nemůže z jakéhokoliv důvodu vyrůstat se svými biologickými rodiči, se začíná řešit, jaké bude to nejlepší řešení na zajištění jeho celkového bezpečného vývoje. Jedním z možných a nejčastějších řešení je zajistit péči širší příbuznou rodinou. Příbuzenská pěstounská péče jako samotný institut, nemá v zákoně jasně stanovená kritéria vzniku a následných postupů. Dle dotazovaných

informantek je každý takový případ individuální a ve většině případů PPP nejvíce záleží na zvážení samotného příbuzného a místně příslušného OSPODu. Informantka 7 uvádí, že *„V případě PPP se vždy podává návrh k soudu. Většinou proto, že nějakým způsobem nefungují ty rodiče a děti tam u nich nějak automaticky zůstávají. Je nějaký problém v rodině a zůstanou u babičky, u dědy, u tety. Je to častější, než aby byly děcka někde v ústavu, třeba v dětském domově.“* V procesu mohou nastat **dvě možné varianty vzniku PPP**. Jedna je charakteristická tím, že si příbuzný sám bez předchozí pomoci podá návrh k soudu na svěřeni dítěte do péče. V dalším případě přijde sám příbuzný na OSPOD a svěří se s nastalou situací. Dle dotazovaných sociálních pracovníků, kteří pracují na OSPOD, je druhá varianta vhodnější, jelikož mají možnost příbuznému vše vysvětlit a poradit mu, jak tuto náročnou situaci zvládnout. Také mohou příbuznému pomoci sepsat návrh k soudu a být mu po celou dobu oporou. Informantka 3 v této souvislosti zmiňuje: *„Probíhá to tak, že přijdou příbuzní, buď přijdou, to je dobrá varianta, nastíní se jim problémy, co je čeká, a tak dále a oni se podle toho mohou rozhodnout, pro jakou variantu náhradní péče jsou, někdy jsou i pro tu pěstounskou péči. A druhá varianta je, že si bez ničeho podají návrh k soudu, což je nešťastné, protože prostě už je to podané a už se s tím dá hůře pracovat. A nejčastěji to dítě už v té rodině je. Není to o tom, že si ho teprve odněkud vezmou.“*

Práce s příbuzným před potenciálním umístěním dítěte do rodiny převážně neprobíhá. Doprovodná organizace má povinnost uzavřít dohodu o výkonu PP až po faktickém svěřeni dítěte do péče příbuzného. Informantky tuto skutečnost vnímaly a potvrdily, že se s nimi předem skutečně nepracuje. Podpora a pomoc je příbuznému dána, pokud se sám předem přijde informovat. V tu chvíli mu je poskytnuto základní poradenství, což je spíše dobrovolná spolupráce v rámci sociální služby. Informantky v tomto vnímaly otevřené pole pro změny.

V procesu příbuzenské pěstounské péče mají velmi důležitou roli **soudy**. Informantky se jednotně shodly na skutečnosti, že jejich postupy jsou nejednotné a předem neodhadnutelné. Nejde jen o soudy jako takové, i rozhodnutí jednotlivých soudců v rámci jednoho soudu mohou být rozdílná. Informantka 7 uvádí, že *„(...) každý soud v každé věci rozhoduje jinak. Ani u soudců to není jednotný, aby byla třeba jedna linie a té se drželi. Soudce rozhoduje podle svého a nedá se to často ani odhadnout, co udělá. Jsou v tom velké*

rozdíly.“ Informantka 4: „*Soudům chybí zřejmě nějaké sjednocení shora. Jsou takovými samostatnými státy ve státě.*“ Informantky se také shodly v názoru, že vždy je každý případ individuální a nesmí se opomenout specifika, která se v něm skrývají. Soudy často v této oblasti přihlížejí na názor OSPODu, který s těmi lidmi pracuje, zná je, vidí je a má na situaci objektivní názor. Soudy jsou dokládány zprávy od odborníků, kteří jsou v té věci zainteresovaní a dané věci rozumí, ale i přes tuto skutečnost, soud nemusí brát ohled na to, co mu odborníci říkají a předkládají. Informantka 5 v této souvislosti uvádí: „*Soudce často rozhoduje o lidech, o dětech, které nikdy nevidí, vidí jenom jména a data narození. (...) blbě to je v případech, kde soud vůbec neposlechne odborníky, kteří s tím člověkem přímo pracují, protože soudce je prostě nezávislý a soud zkrátka nemusí poslechnout co mu OSPOD říká, nemusí poslechnout, co říká psycholog. To potom podle mě nedopadá v praxi úplně dobře.*“ Čtyři informantky vnímají, že **určitá nejednotnost je v pořádku**. Praxe náhradní rodinné péče je neuchopitelná, různorodá a vždy se pracuje s individuálními příběhy a osobami. Nelze vše rozdělit do škatulek a vytvořit jasný manuál, jak postupovat. Informantka 1 sděluje: „*Ta praxe je prostě hodně různá a je tedy v pořádku, že se rozhoduje podle toho konkrétního dítěte a té konkrétní babičky.*“ Informantka 2 v této věci uvádí: „*Pro jednotnost nejsem v případě, že se vždycky jedná o konkrétního človíčka a ta situačnost tam musí být zachovaná.*“ Je samozřejmé, že soudy jsou nezávislé orgány a nelze po nich požadovat předem určené rozhodnutí. Sociální pracovník se musí smířit s tím, že nikdy nebude vědět, zda soud rozhodne tak či onak. Dokonce ani v případě, kdy si je naprosto jistý v tom, že soud musí návrh schválit, to může dopadnout odlišně. Vždy by ale mělo být rozhodnutí soudu v souladu s nejlepším zájmem dítěte. **Jednotnost sociální pracovnice vnímaly** v tom, že soudy v případě příbuzenské pěstounské péče posuzují výchovné kompetence, tedy schopnost příbuzných postarat se o dítě a zároveň jsou posuzovány jejich materiální podmínky. Informantky také souhlasně sdělily, že jednotnost podmínek příbuzenské pěstounské péče by se měla nastavit v legislativě. V zákoně by mělo jasně zaznít - co, z jakého důvodu a za jakých podmínek příbuzenská pěstounská péče nastane. Měl by vzniknout samostatný institut PPP s jasnými pravidly a specifickými podmínkami. Informantka 7 vyjádřila názor, že „*podmínky příbuzenské pěstounské péče nejsou pro lidi čitelné. Není dobré, že ty pravidla nejsou dobře nastavené. Mělo by nastat lepší legislativní uchopení. Jasně určit pravidla a specifika, pořešit to vše zvlášť.*“ Informantka 6 uvádí názor, že „*příbuzenská pěstounská*

péče by měla být úplně oddělená. Oni by neměli být bráni jako pěstouni, bylo by lepší to nějak rozdělit. Mělo by to být úplně vyřazený a jinak nastavený, i třeba s tím vzděláváním, protože většinou ti příbuzní se vzdělávat moc nechtějí.“ Samozřejmě vždy se najdou výjimky, protože nikdy nejsou dva stejné případy, ale opět by mělo být v legislativě ošetřeno, za jakých podmínek může být tato výjimka akceptovatelná. Podle informantek je také důležité, aby se soudci v rámci rozhodování uměli orientovat v sociální oblasti a v konkrétních tématech, které jsou v souvislosti s náhradní rodinnou péčí. Informantka 4 k tomuto tématu sděluje že, *„soudci asi chodí na nějaké školení nebo vzdělávání, v sociální oblasti, aby v této problematice měli také přehled.*“ Informantka 7 uvádí, že *„(...) ono soudci v tomto směru trošku tuší, řekla bych, ale jsou ke vzdělávání tímhle směrem dost rezistentní. Oni jsou dost zaměřeni na to právo vyložené a ta oblast sociální už pro ně není podstatná. Ale trošku už se to do povědomí dostává, ale chtělo by to trochu víc.*“

Kromě jedné informantky všechny ostatní zastávaly shodný názor, že pokud to jde a širší rodina funguje, **pro děti je nejlepší, když zůstanou u příbuzných**. Samozřejmě je tam spousta proměnných, a jsou i takové případy, kdy to nejde. Informantka 2 v tomto směru podotýká: *„Vždycky asi záleží právě na tom, z jakého důvodu má to dítě odcházet do té příbuzenské pěstounské péče. Jsem přesvědčena o tom, že vždy bychom se měli zamýšlet nad tím, jak tomu dítěti v té nové rodině bude. Pokud je to příbuzenská pěstounská péče, tak z pohledu dítěte je to takové nejcitlivější řešení, než když je to pěstounská péče, kdy dítě odchází v podstatě k cizím lidem.*“ Informantka 5 sdělila: *„Já nemám ráda dogmata v náhradní péči. Já vám to nepovím obecně, jestli je to pro ně vždycky lepší nebo vždycky horší. Je to velmi individuální. Samozřejmě je, že ve chvíli kdy dítě odchází od rodiče, je to pro něj spousta nových věcí. I děti, které jsou fyzicky, psychicky týraný, tak od rodiče odejít nechtějí. Ty odebíračky jsou strašný a pro to dítě to je obrovské trauma.*“ Ze zákona je dána povinnost zjišťovat názor dítěte k nastalé situaci, pokud je to vzhledem k jeho věku možné, ale většina informantek se shodovala na tom, že se s dětmi v této situaci nějak hlouběji a citlivěji neparcuje. Pro dítě je odchod od biologických rodičů velké trauma, se kterým se nelze srovnat ze dne na den. Je zde potřeba s dítětem citlivě pracovat, vše mu vysvětlit a pomoci mu vzniklou situaci pochopit a poukázat na to, že to není ono, kdo za to může. Je důležité také vnímat věk dítěte a uvědomit si, že odchod z rodiny

je celkově náročný pro každé dítě. Informantka 5 v této věci sdělila: „*I pro děti, které jsou hodně malé, je to samozřejmě ztráta. Ono se argumentuje tím, že si to nepamatujou, ale to vůbec ne, oni to mají uložené v dlouhodobé paměti a pro ty děcka to je obrovský trauma.*“

Shrnutí:

Z pohledu informantek se dítě do PPP dostává ve chvíli, kdy se v rodině vyskytne problém, a biologičtí rodiče z jakéhokoliv důvodu nefungují, a proto tam dítě nemůže dále vyrůstat. Následně je podán návrh k soudu a to buď OSPODem nebo samotným příbuzným. V praxi by podle informantek bylo lepší, kdyby se příbuzný přišel na OSPOD informovat a poradit co má v této situaci dělat, ale ne vždy tomu tak je. Informantky se shodly na skutečnosti, že dítě v rodině příbuzného již fakticky pobývá ještě před tím, než je soudem rozhodnuto. Podpora příbuzných ještě před umístěním dítěte do rodiny ve většině případů nenastává. Doprovázející organizace tuto povinnost nemá a sami příbuzní nemají potřebu získat informace. Jen zřídka se stává, že příbuzný přijde sám a je mu následně poskytnuto základní poradenství. Ohledně soudů se informantky shodly na tom, že rozhodují nejednotně a nepředvídatelně. Každý soud a každý soudce soudí zcela jinak. Určitá nejednotnost byla informantkami vnímána kladně a je v pořádku. Každý případ je individuální a specifický a vždy je potřeba si tuto skutečnost uvědomovat. Naopak jednotnost spatřovaly v přístupu soudů k posuzování příbuzných, zda jsou schopni pečovat o dítě. I přes skutečnost, že je v tomto případě spousta proměnných, většina informantek vnímala PPP jako nejlepší možné řešení.

5.2 Podpora, vzdělávání a příprava příbuzných

Informantky se shodovaly v tom, že specifickou podporu potřebují také příbuzní, kteří přijmou do své péče dítě, například ze širší rodiny. Trauma nastává nejen pro to konkrétní dítě, ale také pro příbuzného. Bez ohledu na to, že jde o dítě příbuzné, prošlo si velkou ztrátou, často bylo zanedbáváno a je emočně a citově poznamenáno. Informantky uváděly, že je pro něj velmi deprimující, že nemůže vyrůstat se svou mámou a tátou, a proto vyžaduje od pečujících specifický přístup. Příbuzný v tomto případě nemusí zvolit správný výchovný proces, jelikož nemá potřebné zkušenosti a nikdo mu neposkytl takové informace, díky kterým by zjistil, jak s takovým dítětem pracovat. Informantka 3 k podpoře příbuzných pěstounů uvádí: „*Myslím si, že by jim šla dát podpora, ale spíše se nějaké*

podpoře brání, nějakému vstupu do té rodiny a tak. Jsou to někdy takové uzavřené komunity, do které se těžko proniká a tím pádem ta pomoc je taková, že vyslechnu, protože musím a nic, nic si neodnesu.“ **Velmi diskutovaným tématem v rámci výzkumných rozhovorů byla otázka, zda by měli příbuzní procházet odbornou přípravou,** která připravuje cizí žadatele na specifika výchovy dítěte v pěstounské péči. Pokud příbuzní neabsolvují odbornou přípravu, může se stát, že neporozumí specifickým potřebám dítěte, které zažilo trauma, ztrátu rodičů, či nějakou formu týrání a zneužívání. Informantky, které tvořily výzkumný soubor, se jednotně shodly na tom, že je samozřejmě v zájmu dítěte, aby se příbuzní odborné přípravy účastnili. Některé sociální pracovníce zmínily i formu, jak by taková příprava měla vypadat. Informantka 2 uvedla, že „(...) příprava by měla být daleko víc připravená na konkrétní případ toho dítěte, který už většinou je v té péči příbuzných a žádná příprava se tam prostě nestihá udělat. Takže ušít jim takzvaně individuální přípravu na míru s přesahem na konkrétní situaci toho projednávaného dítěte. Měli by mít přípravu, ale ne plošnou, to znamená, ne takovou jako mají ostatní pěstouni“. Informantka 3 k tomuto tématu sděluje: „Měli by mít přípravu specifickou pro příbuzenskou pěstounskou péči, ne tu, co mají klasičtí žadatele, tam je to přece jenom jiná. Moje představa by byla, kdyby to šlo udělat a realizovat, kdyby soud to řízení odročil. Prostě by jim to dítě nesvěřil a dal by jim za povinnost, aby se účastnili nějaké přípravy, aby si tím prošli. Závěry z té přípravy a z psychologického vyšetření by šly k soudu a na základě toho by pak soud rozhodl.“ Je ale podstatné hledět na specifickou přípradu, jelikož vždy by takové opatření udělat nešlo. Informantky si byly vědomy skutečnosti, že vždy existují určité výjimky, ale shodly se, že ty by musely být konkrétně specifikované a jasně nastavené, jelikož proces svěření dítěte do péče příbuzných je někdy náhlý, neočekávaný a mnohdy na absolvování přípravy před přijetím dítěte nezbývá čas. Informantka 1 se také pozastavila nad tím, zda by měli odbornou přípravou procházet prarodiče, kteří jsou vyššího věku. Ve své odpovědi uvedla: „Na jednu stranu je možná pravda, že by pro všechny měly být podmínky stejné. Zase ale na druhou stranu to jsou kolikrát babičky a dědečkové, kteří jsou staří, a nevím, zda by pro ně bylo dobré, kdyby museli sedět u psychologa a povídat si. Ono se prostě někdy stane, že některé dítě se povede a jiné se nepovede, že to není chyba jejich. Ale spíš bych byla pro to, aby byly pro všechny stejné podmínky.“ Vzhledem k odpovědím, které informantky uvedly, mohu konstatovat, že odborná příprava pro příbuzné pěstouny je velmi nezbytná. Vždy

je důležité, aby se každý případ posuzoval individuálně se všemi svými specifiky. Kdyby byly shledány jisté překážky, které by bránily v absolvování odborné přípravy, mělo by případně následovat předání informací jiným způsobem.

Specifické potřeby mají nejen děti, ale také samotní příbuzní, které o ně pečují. Pět informantek vnímalo specifickou potřebu v tom, že by si příbuzní měli uvědomit a připustit, že u nich dochází ke kolizi dvou rolí. Prvotně jsou pro dítě v roli např. babičky, dědy, sourozence, tety, strýce, bratrance, atd., ale najednou se ocitají v roli mámy nebo táty a nahrazují místo primární pečující osoby. Většina informantek se shodla na tom, že pěstouni si tuto skutečnost mnohdy neuvědomují a to může být rizikové jak pro dítě, tak pro samotné pěstouny. Informantka 4 uvádí: „ Často se setkáváme s tím, že příbuzní, tedy zejména prarodiče říkají, že nemají žádné potřeby, natož specifické. Z mého pohledu příbuzenská pěstounská péče naprosto specifická. U příbuzných dochází ke střetu rolí, kdy z role prarodičů jsou postaveni do role rodiče. To přirozeně obnáší úplně jiné situace, starosti i radosti.“ Informantka 2 k tomuto tématu sdělila: „ (...) řekla bych, že je to vůbec o tom připustit asi, že to není jejich vlastní dítě, ale že je to dítě sice z pokolení, ale že skutečně ty specifické potřeby má jak to dítě, tak určitě i oni sami. Vždycky jsou v jiné roli než v roli mámy a táty, takže si myslím, že to je ta specifická potřeba, na kterou by se měli zaměřit. Přijmout, že jsou v jiné roli.“ Informantka 3 sdělila: „Jo, řekla bych, že to mají těžší. Jsou to prarodiče, a když jsou to prarodiče a pak jsou v pozici rodiče, tak se to tam pak thuče. Protože jako prarodiče se chovám k tomu dítěti přece jenom měkčeji, jinak než rodič. Zejména když už jsou opravdu ti prarodiče staršího věku, tak sklouzávají více k tomu, že jsou prarodiče a pak je to na té výchově těch dětí vidět.“ Tázané sociální pracovnice považovaly za nutné, aby se na toto téma s příbuznými hovořilo a oni si tuto skutečnost uvědomili a dokázali s ní pracovat.

Důležitou součástí pěstounské péče je vzdělávání. Informantky vnímají skutečnost, že oproti cizím pěstounům jsou příbuzenští pěstouni hůře motivovatelní ke vzdělávání. Nemají potřebu se v oblasti výchovy dítěte něčemu novému učit, jelikož již z minulosti mají výchovné kompetence. Informantka 4 uvádí: „ Domnívám se, že by bylo dobré, pokud se nepodaří nastavit systém přípravy a posouzení před přijetím dítěte, nastavit systém specifického vzdělávání příbuzného pěstouna zaměřeného právě na to, co by měli znát z té přípravy.“ Informantky se shodovaly v tom, že příbuzenští pěstouni jsou uzavřenější

a nechtějí si do rodiny nikoho cizího pustit. Navázat důvěru a nastavit nějakou partnerskou rovinu, která by vyhovovala jak OSPOD, tak i příbuzenským pěstounům, je daleko složitější než u cizích pěstounů. Dotazované informantky vnímají skutečnost, že příbuzní nechtějí být od státu kontrolováni a nechtějí si nechat narušit rodinnou kontinuitu. Nepociťují potřebu vzdělávání, jelikož vychovali své vlastní děti. Jak bylo zmíněno v teoretické části, v případě, že nelze rodičům a jiným příbuzným uložit vyživovací povinnost k dítěti, dítě se nesvěří do péče jiné fyzické osoby a použije se institut pěstounské péče. (NOZ, §957) Dle informantky 3 je tato věta v zákoně nešťastná a konstatuje: „(...) tím pádem se nám stávají pěstounama lidi, který by vůbec pěstouny být neměli. Kolikrát si myslím, že pro rodinu, která dobře funguje, je zbytečné, aby byla pěstounská, aby tam byla doprovázející organizace. Fakt by stačila jednoduchá forma, kdy bysme řekli: tady opravdu není potřeba, aby je někdo doprovázel, oni jsou schopní. Neříkám, abychom tam občas nezašli, to jako jo, nahlížet, monitorovat, ale nepotřebujou podporu, zvládají to v rámci rodiny a jsou schopni si o pomoc říct.“ Informantky se také shodovaly v tom, že v minulosti bylo příbuzných pěstounů méně než dnes. Převažovala zprostředkovaná pěstounská péče a tu doplňovala spíše poručnická péče, kdy se rodiče dítěte třeba zabili nebo byli neznámého pobytu. Ze statistických údajů, které byly zmíněny v teoretické části, vychází, že nyní je to naopak a ve většině případů se jedná o příbuzenskou pěstounskou péči. Dle některých informantek tuto změnu způsobily dávky pěstounské péče, kdy motivace příbuzných může být zaměřena právě tímto směrem.

Shrnutí

V oblasti vzdělávání informantky velmi negativně vnímaly skutečnost, že příbuzný nemusí procházet odbornou přípravou. Dle jejich názoru by se to mělo do budoucna změnit a pro příbuzné by měla být nastavena specifická odborná příprava, která by jim dala potřebné informace v oblasti výchovy, které tyto děti potřebují. Informantky shodně uváděly, že příbuzní jsou ke vzdělání těžko motivovatelní. Jsou uzavřenější, odtažitější a do rodiny si nechtějí nikoho pustit. Je zde složité nastavit spolupráci, která by oboustranně vyhovovala příbuzným i OSPODu. Příbuzní musí přijmout fakt, že vzdělávání je nejen ze zákona povinné, ale hlavně potřebné pro správnou výchovu svěřeného dítěte. Informantky konstatovaly, že tyto děti mají specifické potřeby a je důležité, aby byl kladen důraz v přístupu k jejich výchově. Specifické potřeby mají také samotní příbuzní, kteří

si je většinou neuvědomují. Nejzávažnější specifickou potřebu informantky spatřovaly ve skutečnosti, že příbuzný má ve formě PPP dvě role. V jedné je například prarodičem, sourozencem a v druhé rodičem, tedy primární pečující osobou, která by měla mít na dítě zcela jiný vliv. Je důležité, aby si to příbuzní uvědomovali a následně s tím pracovali, jelikož je to z pohledu informantek rizikové nejen pro příbuzné, ale také pro samotné děti.

5.3 Finanční zabezpečení a jeho možné zneužití

S oblastí pěstounské péče se neodmyslitelně pojí systém dávek pěstounské péče. Ohledně celkové výše dávek pěstounské péče se většina informantek shodla na tom, že je momentálně dostatečná. Převažoval také názor, že mnoho příbuzných pěstounů k tomu pobírá důchod nebo si mohou dále přivydělávat. Jednotlivé dávky byly popsány v teoretické části na str. 15 - 18. Příbuzní pěstouni mají nárok na všechny dávky kromě jedné - odměna pěstouna. Ve výzkumu jsem se konkrétně na tuto dávku zaměřila a zjišťovala pohled na to, zda by na ni měli mít příbuzní automaticky nárok. Odměna pěstouna je vlastně dávka, která je pro pěstouna takovým poděkováním od státu, že se stará o dítě. Příbuzným se automaticky nevyplácí, ale posuzuje se zde důvod zvláštního zřetele hodný. K této skutečnosti se vyjadřuje OSPOD a píše k soudu zprávu, zda se přiklání k tomu, aby daní příbuzní pěstouni měli na dávku nárok. Posuzují se sociální a majetkové poměry a také je důležitý zdravotní stav dítěte. Otázkou stále zůstává, zda ji dát příbuzným automaticky nebo její vyplácení posuzovat, anebo příbuzným pěstounům nárok na tuto dávku celoplošně vzít. Až na jednu informantku byl pohled v této věci shodný. Nelze plošně nastavit, zda odměnu pěstouna příbuzným dávat, nebo ne. Vždy záleží na individuálním posouzení toho případu, a pokud by nastala situace, že dítě musí jít do ústavu jen kvůli financím, informantky by dávku vyplatily. Informantka 5 zmiňuje: *„(...) nemusí to být nastaveno plošně a automaticky, takže to je v pořádku, že o tom soud rozhoduje, jestli ano nebo ne. (...) Jo, pokud by ti prarodiče nebyli schopní se z finančních důvodů postarat, tak tam bych všema deseti schválila, ať tam ta odměna je.“* Informantka 2 uvádí: *„Automaticky ne, případ od případu. Ale zase bych byla opatrná na tu plošnost.“* Oproti tomu informantka 3 uvedla: *„U příbuzných bych odměnu vůbec nedávala. Já vždycky říkám, proč mají dostávat odměnu prarodiče, kteří většinou špatně vychovali své děti a vychovávají své vnoučata, ke kterým mají ze zákona vyživovací povinnost. Tak proč za to mají ještě dostat odměnu od státu. Proto bych se přikláněla k variantě,*

ne, odměna nikdy.“ Informantka by této rodině nastavila individuální pomoc, kde by se konkrétním posouzením - věk, potřeby, zájmy dítěte, dospělo k názoru, zda v tomto případě je nebo není nutností zvýšit dávku - příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Důležitým tématem rozhovorů bylo také možné zneužití pěstounských dávek.

Častokrát od informantek zazníval názor, že příbuzní z dávek platí exekuce, dluhy a živí i biologické rodiče dítěte, o které se starají. Zde by měl mít stát kontrolní roli a opravdu důkladně posuzovat, do jaké rodiny dávky pěstounské péče, potažmo odměna pěstouna, plyne. Informantky si nemyslí, že by všichni příbuzní dávky zneužívali, ale potvrzují skutečnost, že se to tak někdy děje. Informantka 5 zmiňuje: *„Ano, někdy jo, ale zas bych řekla, že v menší míře, než to vypadá. Ono se to zase někdy zveličuje, ale jako může se to stát, ale nemyslím si, že je to úplně běžné.“* Informantka 1 sdělila: *„(...) jsou rodiny, které z toho mají výdělečný byznys. Někde dávky určitě nezneužívají, ale pak jsou případy, kdy z toho platí dluhy.“* Informantka 2 uvedla: *„Tady bych negeneralizovala. V některých případech samozřejmě ano. Zas důležité je, jestli jsme schopni to systémově podchytit, odhalit a hlavně represivně nějak za tím jít. Jestli si všichni plníme svou roli a funkci tak jak máme, od Úřadu práce, přes doprovázející organizace, přes OSPODy, protože to jsou všechno kontrolní mechanismy, které hlavně musí fungovat tak, jak by to mělo být.“* Některé informantky kladly otázku, zda lze mluvit o zneužívání ve věci odměny pěstouna. Je soudem individuálně posouzeno a rozhodnuto, zda tato dávka příbuzným pěstounům bude náležet, nebo ne. Je to plat a odměna od státu, který je primárně určen danému pěstounovi, ne na potřeby dítěte. Pakliže je příbuzným odměna pěstouna schválena, je na nich samotných, jak s těmito penězi budou hospodařit. Informantka 7 v této věci konstatovala: *„(...) vaše odměna je vaše odměna, tak když si ji dá člověk na dluh, tak ji dá na dluh. A částka na úhradu potřeb dítěte není zas tak vysoká, aby se dala zneužívat.“* Informantky by dbaly na větší posouzení, které by opravdu potvrdilo, že je nezbytné, aby odměna pěstouna rodině náležela. V tomto procesu jsou důležitá **kritéria**, dle kterých by se mělo určit, zda odměnu přiznat či nikoliv. Informantky se ztotožňovaly s praxí, kdy se posuzuje sociální a finanční situace dané rodiny. Jako důležitý vnímaly také zdravotní stav příbuzných a jejich věk. Pokud by byly v rodině dluhy, dávku by nepřiznaly, jelikož může nastat situace, že by ji zabavil exekutor. Argument je poté takový, že ta dávka dítěti stejně nepomůže a není správné, aby jim stát (potažmo daňoví poplatníci) skrze dávky platil dluhy.

Shrnutí

Dle sdělení informantek je v současné době výše pěstounských dávek nastavena dostatečně. Přiznání či nepřiznání odměny pěstouna by nenastavily plošně, ale daly by ji jen v opravdu odůvodněných případech. Zde je opět nutné každý případ posuzovat individuálně. Zajímavý byl pohled informantek k možnému zneužívání pěstounských dávek ze strany příbuzných. Shodly se na tom, že v některých případech tomu tak skutečně je, ale není to časté. Zneužívání ve věci odměny pěstouna je spekulativní, protože jestliže je příbuzným tato dávka schválena, dle většiny informantek, si ji mohou použít jak chtějí.

5.4 Spolupráce OSPOD a doprovázejících organizací

Do procesu PPP je vtaženo mnoho lidí, kteří zastávají důležitou roli. Neopomenutelné jsou doprovázející organizace a jejich klíčoví pracovníci, kteří poskytují pomoc a podporu příbuzenským rodinám. Informantky zmínily, že každý pěstoun musí uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. V každém kraji jich působí několik a pěstoun si může dobrovolně vybrat, se kterou chce spolupracovat. Dle zákona může příbuzný uzavřít dohodu také s OSPODem. Tuto skutečnost vnímaly dvě informantky z doprovázející organizace a jedna z OSPODu negativně. Jak uvedla Informantka 5: *„(...)není úplně šťastné, když je OSPOD zároveň doprovodka, protože v tu chvíli jakoby ten klient ztrácí vlastně jednu „nohu“ toho systému. On by měl mít OSPOD a doprovodku a najednou má dva v jednom a pokud to nefunguje dobře, tak to ani dobře nedopadá.“*

V tématu, jakou kdo zastává v PPP roli, bylo zajímavé sledovat odpovědi informantek podle toho, kde která působila. Informantky, které pracovaly jako klíčové pracovnice doprovodných organizací, se shodovaly, že je jejich působení zásadní. Zmiňovaly skutečnost, že se doprovázející pracovník stává osobou, která rodinu podporuje a směřuje správnou cestou. Dohlíží na naplňování uzavřené dohody a jednou za půl roku zasílá zprávu OSPODu, kde je uvedeno, jak rodina funguje a na čem se pracuje. Do této zprávy čerpá poznatky z návštěv v rodině, které probíhají minimálně jednou za dva měsíce, a tím je pracovník v pravidelném kontaktu s pěstouny a svěřenými dětmi. Stává se důvěrníkem, kterému rodina začne důvěřovat a obvykle se mu svěří a otevře více než pracovníkovi OSPODu. Řeší rodinné vztahy mezi členy a poskytuje možnou konkrétní pomoc, kterou rodina potřebuje. Každá rodina potřebuje něco jiného, proto je opět důležitý individuální přístup. Klíčový pracovník pracuje také s dětmi a s tím, jak rozumí celé situaci, kdy

nemůže vyrůstat s biologickými rodiči, a pokouší se s nimi toto téma zpracovat. Dohlíží také na vzdělávání pěstounů, které mají ze zákona povinné. Mimo jiné v doprovodných organizacích působí většinou psycholog, který zajišťuje a nabízí možnou terapeutickou pomoc. Informantka 5 přirovnala klíčového pracovníka k „servisákovi“, uvedla, že: *„řekla bych, že doprovázející organizace, je ten, kdo prostě je té rodině nejbližší. Ten servisák, který prostě zajišťuje úplně všechno od A až do Z, co ta rodina potřebuje a pak o tom dál informuje OSPOD. Takže bych řekla, že je v tom provázení ten nejužší spolupracovník v té rodině.“* Informantky potvrzují, že je velmi důležité, aby pěstoun věděl, že nezůstává sám a má možnost se s jakýmkoliv problémem na někoho obrátit. Dříve to takto nefungovalo a podpora směřovaná k pěstounům byla omezená. Tři informantky z doprovázející organizace se k roli OSPODu v PPP vyjadřovaly tak, že je to koordinátor procesu, který na všechno dohlíží. Rozdílný pohled měla čtvrtá informantka, která sdělila, že samy OSPODy se za koordinátora považují. Konkrétně uvedla: *„Některé OSPODy se považují prostě za koordinátora té pomoci a očekávají, že ten veškerý servis, provázení, vzdělávání a všechno, že vlastně udělá doprovodka a bude o tom OSPOD informovat, jakým způsobem.“* Zde budu odkazovat na teoretickou část - str. 36, kde jsem uváděla, že OSPOD je v tomto procesu koordinátorem, jelikož má největší zodpovědnost. Je to klíčové pracoviště, kde se vše střetává, a případně je v jeho kompetenci vydat konečné stanovisko, které následně půjde k soudu - zde je také v roli zástupce dítěte. Informantky OSPODu měly na doprovodnou organizaci stejný pohled jako kolegyně. V oblasti podpory a pomoci ji vnímají jako velmi potřebnou. K roli OSPODu v procesu PPP byly shodné v tom, že je to klíčové pracoviště a stává se koordinátorem všeho.

Informantky často konstatovaly, že začátky doprovázejících organizací byly v praxi složité. Z obou „táborů“ informantek jsem zaznamenala fakt, že měly ze začátku pocit, jako by šly proti sobě. Informantka 3, která působí na OSPODu, uvedla: *„(...) zejména ze začátku, že ni byli na straně pěstounů proti nám. Tohle nebudeme paní sociální říkat, tohle si uděláme my, tohle vy nemusíte, ... Uplně šli proti nám. Ale oni si neuvědomovali, že jdou proti těm lidem.“* Oproti tomu Informantka 7 zmínila: *„OSPOD je jako koordinátor, zaštiťuje to, což je dobrá myšlenka. Ale zase si myslím, že nás třeba na začátku brali, že z nás mají informace, protože oni tam chodí jednou za půl roku a ti lidé jim toho tolik neřeknou, takže to pak tahali z nás. Já měla pocit, že jim to jako říct musíme.“* V tomto

mám potřebu konstatovat, že je nepochybně nutné, aby spolupráce mezi OSPODy a doprovázejícími organizacemi byla jasně nastavena. Měla by být ošetřena oblast předávání informací, ve kterém si pracovníce nejsou zcela jisté. S příchodem Obecného nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR), které je platné od 25. května 2018, se tato nejistota ještě prohloubila a způsobila riziko, že si některé podstatné informace o rodině pracovníce vzájemně nesdělí.

Každá z informantek má představu, jak by měla vypadat ideální **spolupráce** těchto dvou zainteresovaných orgánů a ve většině případů se tak i děje. Jak bylo výše popsáno, pracovníce doprovodné organizace navštěvují rodinu nejméně jednou za 2 měsíce a po půl roce OSPODu zašlou zprávu. Oproti tomu pracovníce OSPODu první půl rok rodinu navštěvují jednou za 3 měsíce a následně minimálně jednou za 6 měsíců. Ze získaných informací vytvoří *Vyhodnocení situace dítěte a rodiny* a stanoví IPOD, který postoupí doprovodné organizaci. I přes to, že to není povinností, většinou se pracovníce obou orgánů jednou za půl roku sejdou a konkrétní případy osobně proberou. Na tomto neformálním setkání si předají informace a sdělí si, co je v případě nového, co se daří/nedaří a jak by bylo dobré pokračovat dál. V případě potřeby se kontaktují dříve. Tento způsob si pracovníce velmi chválí, jelikož upevňuje správně nastavenou spolupráci, která je nepochybně důležitá pro vhodné nastavení pomoci. Samozřejmě záleží na pracovnících samotných, jak tento způsob předávání informací přijmou a jak se k tomu postaví. Zazněla také informace, že s některými pracovníci je kontakt výhradně skrze email. Informantka 3 k tomuto tématu konkrétně uvedla: „(...) *Spolupracujeme nejenom jedenkrát za půl roku, ale vždycky, když se tam něco nastaví. Třeba to, že budou pěstouni chodit na terapii, tak si řekneme, že si zavoláme, jak ta terapie proběhla, co říkala paní psychologka a tak dále. Je potřeba, dát si zpětnou vazbu.*“ Na závěr mohu k tomuto tématu konstatovat, že stejně jako OSPOD, tak si i doprovázející organizace získaly v oblasti náhradní rodinné péče své nenahraditelné a opodstatněné místo. Dotazované sociální pracovníce vnímají důležitost obou orgánů, kdy každá je pro příbuzné a jejich svěřené děti velkou oporou.

Shrnutí

Pouze v této oblasti jsem jako výzkumník vyzdvihovala rozdílnost v odpovědích informantek dle jejich pracovního působení. Informantky, které působily v doprovodné organizaci, kladly větší důraz na potřebnost doprovodných organizací a naopak. Zde jsem z obou „táborů“ informantek cítila vzájemný odstup. Každá vyzdvihovala tu svou pozici na pomyslný vrchol. Informantky také zmínily skutečnost, že není dobré, když je v jedné roli OSPOD i doprovodná organizace. Příbuzný pěstoun poté přichází o oporu a pomoc dvou lidí, kteří mu mohou zprostředkovat jiný pohled. Vzájemná spolupráce pracovníků je v současné době shledána jako bezproblémová a některé pracovnice si ji chválí. Dochází také k neformálním setkáním, které jsou pro obě strany nápomocné, a pracovnice si díky nim utužují spolupracující vztah. Z výzkumu vyplynulo, že pracovnice si sebe navzájem cení a s respektem přijímají roli toho druhého, což je pro jejich práci nezbytné.

5.5 Výhody a nevýhody příbuzenské pěstounské péče

Institut příbuzenské pěstounské péče vnímají informantky celkově kladně. V ochraně dětí a jejich výchově zastává důležité místo. Shodují se na tom, že pokud to jenom trochu jde, je pro dítě nejlepší, když zůstane ve vlastní rodině. Vyvstávala spíše otázka, zda je dítě v náhradní rodině, když ho vychovává babička? Jedná se skutečně o pěstounskou péči? Nad tím by se měli zamyslet zákonodárci a jednou pro vždy v zákoně nastavit jasná pravidla. Samozřejmě z pohledu dítěte je tato skutečnost nepodstatná, a ať už je forma příbuzenské péče nazývána a upravena jakkoliv, je v zájmu dítěte, aby se o něj širší rodina postarala a nemuselo být umístěno např. do dětského domova. Je zřejmé, že příbuzenská pěstounská péče se od cizí pěstounské péče liší tím, že v PPP vyrůstá dítě u příbuzného, kdežto v PP o něj pečuje osoba cizí. **Rozdílnost PPP a PP** byla pro informantky patrná zejména v tom, že u příbuzenské formy není proces zprostředkování, což vnímaly negativně. Zprostředkování zahrnuje odbornou přípravu, kterou procházejí cizí pěstouni a díky tomu jsou na výkon pěstounské péče připraveni lépe než ti příbuzní. Je jim vysvětlováno, co je čeká, jaké mohou nastat problémy/rizika a jsou jim předávány poznatky z oblasti výchovy dítěte. O všechny tyto informace jsou příbuzní pěstouni ochuzeni, což není žádoucí a jeví se to jako rizikové. S příbuznými je také těžká spolupráce, jelikož nechtějí, aby jim někdo narušoval rodinnou identitu. Informantka 4 konstatuje: *„Klasický pěstoun je na svoji roli připraven a prochází odborným posouzením.*

V praxi bývá obvykle lépe připraven na naplňování specifických potřeb dítěte, které jemu svěřeno do péče.“ Odlišnost je shledávána také v nastavení kontaktů s biologickými rodiči. Na jednu stranu to bylo informantkami vnímáno pozitivně, jelikož děti svěřené do PPP většinou vidají své biologické rodiče častěji a nepřetrhává se mezi nimi kontakt. Na druhé straně je ale toto nastavení kontaktů obtížné a nekontrolovatelné. Informantka 5 se v této věci vyjadřuje: *„Ten kontakt s biologickou rodinou, ten má jiné rozměry než u pěstounské péče. Mnohem hůře se nastavuje a nelze na to dohlížet. Biologičtí rodiče si tam často chodí na návštěvy a v horším případě tam i bydlí, což my nemůžeme nijak dokázat.*“ Zmiňovaný **rozdíl a zároveň také riziko PPP** byl jednotně shledáván v tom, že příbuzní si s sebou nesou nezpracované trauma z toho, že sami v minulosti nedokázali vychovat své dítě dle svých představ. Někdy sám příbuzný nemusel prožít láskyplné dětství a používá nesprávný výchovný model, který zažil. Následně tento výchovný model uplatňují i na dítě, které mají svěřené do pěstounské péče, a stává se z toho začarovaný kruh. Ten je poté předáván z generace na generaci a bez řádného posouzení a odborného vzdělání, které by tento problém odhalilo, se bude šířit dál. Informantka 4 k tomuto tématu uvádí: *„Riziko právě je, že se budou opakovat chyby, které byly v minulosti a způsobily, že selhali rodiče. Nějaká chyba tam byla, tak se bude opakovat a možná se i násobit. Je možné, že tím, když si svou chybu uvědomí, tak se jí budou snažit vyvarovat a tím spíš udělají ještě nějakou jinou, hroší.*“ Jako další riziko byla již výše popsána skutečnost, že v PPP se dubluje role pečující osoby. Konkrétně informantka 5 vnímá tuto skutečnost jako rizikovou pro identitu dítěte. Samotné dítě nemusí vůbec chápat, proč se k němu najednou babička chová jinak než dřív, např. přísněji. Může si klást otázky, co udělalo špatně. Pak je důležité, aby s ním bylo v tomto kontextu pracováno a vše vysvětlováno. Informantka 5 zmiňuje: *„Riziko vnímám v té identitě, že fakt těm dětem prostě ty prarodiče nebo ti příbuzní jsou najednou ve dvojí pozici a to je fakt jako těžký. Ty děti aby se v tom pak dobře vyznaly.*“ Identita je tedy chápána v dvojí roli, kdy na jednu stranu může být výhodou, že se v celkovém kontextu nemění a dítě zůstává v prostředí, které dobře zná, ví co čekat a jak se chovat. Na druhou stranu, a to vzhledem k dítěti může být vnímáno rizikově, když se u blízké a pečující osoby začne dublovat role a samo dítě nedokáže určit a pochopit, jak má tuto situaci přijímat. Další nevýhodou může představovat i neproškolenost příbuzných, časté neposouzení osobnosti příbuzného a možný výkon PP za účelem získání finančního zabezpečení. Tyto skutečnosti by měly být brány v úvahu

a jejich výskyt by se měl v každém případě vyloučit. Informantka 1 vnímala také rizikově vysoký věk příbuzných pěstounů - většinou prarodičů, uvedla: *„Mezi klasickým pěstounem není tak velká věková propast jako mezi prarodičem a dítětem. Výchova pak pro příbuzného pěstouna může být ještě složitější. Prarodič nemusí chápat potřeby pubertálního dítěte a můžou vznikat konfliktní situace, které jsou stresující pro obě strany.“* Zajímavý pohled měla Informantka 2, která z důvodu neuchopitelnosti a neohraničitelnosti vnímala rizikově celkový institut PPP. V této souvislosti zmínila: *„PPP je takové široké pole, kde se dá hodně moc udělat a působit. Je to hodně černá tmavá komora, která ještě není moc osvětlená. Tam by se dalo hodně pracovat a mělo by se - tam vidím možná daleko větší rizika, než u té profesionální PP. Z pohledu dítěte dobrý, ale na druhou stranu si říkám ne vždycky. Možná asi neexistuje žádná statistika na nepovedenou PPP.“*

PPP přináší bezpochyby také řadu výhod. Jednou z nich je skutečnost, že dítě zůstává a vyrůstá ve vlastní rodině, což neopomenula ani jedna informantka. Nemění se prostředí, ve kterém dítě pobývá. Nezměněné zůstávají také tradice, rituály, zvyky a celková mentalita rodiny. To vše tvoří identitu dítěte, které je na tyto věci od malička zvyklé. Ví, kam patří a cítí se tam bezpečně. Informantky dále uváděly navázaný vztah s příbuzným pěstounem, kdy si dítě nemusí zvykat na zcela cizí pečující osobu.

Shrnutí

Formu příbuzenské pěstounské péče vnímaly informantky velmi kladně. Dle jejich názoru je v zájmu dítěte, aby vyrůstalo v prostředí, které je pro něj známé a bezpečné. Rozdílnost PPP a PP byla dotazovanými vnímána v tom, že u PPP není proces zprostředkování, který zahrnuje odbornou přípravu žadatelů. Tato skutečnost byla hodnocena negativně, jelikož je to rizikové pro přijaté dítě i samotného příbuzného. PPP se také liší možnostmi setkání s biologickým rodičem. Na jednu stranu byl tento fakt informantkami vyzdvihován, jelikož nejsou s rodiči přetrhány kontakty. Na stranu druhou je nastavení těchto kontaktů velmi obtížné a nekontrolovatelné, a někdy to může být pro dítě nežádoucí. Informantky se shodovaly v několika rizicích, které se v PPP mohou objevit. Jedním byl již zmiňovaný kontakt s biologickými rodiči. Dalším je zvolení nevhodného výchovného stylu, kdy sám příbuzný nemusel prožít láskyplné dětství a zažitý výchovný model uplatňuje na dítě, které má v PPP. Jako nežádoucí informantky vnímaly, že se u příbuzného střetávají dvě role.

Dítě nechápe, proč se k němu babička chová najednou přísněji. Proto je důležité, aby s ním bylo v tomto kontextu pracováno a vše vysvětlováno, aby nekladlo vinu samo sobě. Oproti tomu stojí pozitivní fakt, že dítě si nemusí zvykat na cizí pečující osobu, zůstává ve své vlastní rodině a nemění se mu známé prostředí, ve kterém se cítí bezpečně. Veškeré tradice, rituály, zvyky a celková rodinná mentalita je zachována a není narušena identita dítěte.

Závěr

Diplomová práce se zabývala problematikou příbuzenské pěstounské péče s cílem zjistit a popsat, jak je dle pohledu sociálních pracovníků v dnešní době nastavena. Oblast příbuzenské pěstounské péče je v poslední době aktuálním a diskutovaným tématem, ale stále zůstává bez jasných hranic.

Hlavní cílem práce bylo zjistit, *jak je v současné době dle pohledu sociálních pracovníků nastaven výkon institutu příbuzenské pěstounské péče*. Hlavní cíl byl rozdělen do následujících pěti dílčích cílů - **DC 1:** zjistit, jak sociální pracovníci vnímají proces umístování dětí do péče příbuzných, **DC 2:** zjistit, jak sociální pracovníci vnímají podporu pro příbuzné svěřeného dítěte v PPP, **DC 3:** zjistit, jak sociální pracovníci vnímají hmotné zabezpečení příbuzenských rodin, **DC 4:** zjistit, jak sociální pracovníci vnímají spolupráci mezi oddělením SPOD a doprovázejícími organizacemi a **DC 5:** zjistit, jaké výhody a nevýhody/rizika vnímají sociální pracovníci v PPP.

Pro zjištění a naplnění předchozích cílů byla použita kvalitativní strategie a získání informací bylo provedeno za pomoci techniky polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumným souborem se stalo sedm sociálních pracovníků, které pracovaly na oddělení sociálně-právní ochrany dětí nebo v doprovázející organizaci, a které byly ochotné podělit se o praktický pohled na zvolenou problematiku. Výhodu kvalitativní strategie jsem vnímala v osobním kontaktu s informantkami, které mi umožnilo hlubší a otevřenější proniknutí do daného tématu. Jsem si vědoma také nevýhody, kdy každá sociální pracovnice vnímá PPP subjektivně, dle svých zkušeností, a i přes skutečnost, že se v mnoha názorech shodovaly, nelze tyto zjištěné informace zcela zobecnit.

Z provedeného výzkumu vyplývá, že dítě se do PPP dostává ve chvíli, kdy biologičtí rodiče z jakéhokoliv důvodu nefungují, a proto je potřeba dítěti zajistit náhradní rodinné prostředí. Nejlepším možným řešením se stává rodina příbuzného dítěte. Skutečnost je většinou taková, že dítě už v rodině příbuzného fakticky pobývá a rozhodnutí soudu je již formalitou. V souvislosti se soudním rozhodováním se informantky jednoznačně shodly na tom, že soudy rozhodují nejednotně a nepředvídatelně. Každý soud a každý soudce (také v rámci jednoho soudu) soudí zcela jinak. Každý případ je individuální, specifický a v každém kroku je potřeba si tuto skutečnost uvědomovat a pracovat

s ní. Zákon by měl podle informantek jasně uvádět co, z jakého důvodu a za jakých podmínek PPP nastane. Měl by vzniknout samostatný institut PPP s jasnými pravidly a specifickými podmínkami.

V oblasti vzdělávání pěstounů informantky velmi negativně vnímaly skutečnost, že příbuzný nemusí procházet odbornou přípravou, jak je tomu u žadatelů klasické pěstounské péče. Odborná příprava, která by byla specificky zaměřena na problematiku PPP, je z pohledu informantek nezbytnou součástí kvalitního vzdělávání. Ze zjištěných informací také vyplynulo, že příbuzní jsou v oblasti vzdělávání těžko motivovatelní. Z toho důvodu jde obtížně nastavit přijatelnou spolupráci, která bude vyhovovat oběma stranám. Specifické potřeby mají také samotní příbuzní, kteří si je většinou neuvědomují. Často zmiňovanou potřebou byl fakt, že u příbuzného se dubluje dvě role – prarodič/sourozenec a náhradní rodič. Je důležité, aby si tuto skutečnost příbuzní uvědomovali a následně s ní pracovali, jelikož je to z pohledu informantek rizikové nejen pro příbuzné, ale také pro samotné děti.

Ze zjištěných informací, které se vztahovaly k dílčímu cíli, jež se zabýval hmotným zabezpečením příbuzenských rodin, vyplynulo, že informantky mají v této oblasti přehled. K současné výši dávek PP souhlasně sdělily, že je to dle nich v současné době nastavené dostatečně. Informantky se shodly na tom, že odměna pěstouna by se měla příbuznému přiznat jen v opravdu odůvodněných případech. K problematice možného zneužívání pěstounských dávek bylo zjištěno, že v některých případech tomu tak podle informantek skutečně je a příbuzní z nich někdy platí dluhy a živí biologické rodiče. Zajímavý pohled se pojil se zneužitím odměny pěstouna, kdy bylo zmíněno, že je to spekulativní. Jestliže je příbuzným tato dávka schválena, dle poloviny informantek si ji mohou použít, jak uznají za vhodné.

U tazatelských otázek, které se pojily s DC 4 a zjišťovaly pohled informantek na roli doprovodné organizace a OSPODu a jejich vzájemnou spolupráci, bylo zajímavé sledovat odpovědi podle jejich pracovního působení. Informantky, které působily v doprovodné organizaci, kladly větší důraz na potřebnost doprovodných organizací a naopak informantky z OSPODu vnímaly OSPOD za klíčové pracoviště a koordinátora celého procesu. Z obou „táborů“ informantek jsem cítila vzájemný nepatrný odstup. Vnímala jsem, jako kdyby dotazované informantky vyzdvihovaly tu svou pozici na pomyslný

vrchol. V této věci jsem si vědoma skutečnosti, že je to jen můj subjektivní názor a pocit. Ze zjištění vyplynulo, že počátky doprovodných organizací byly pro obě strany složité a pracovnice vnímaly, jako by šly proti sobě. Zvláště složité to bylo v oblasti předávání informací, kdy ze strany pracovníků doprovodných organizací vládla nejistota, jaké informace mohou/nemohou předat dál OSPODu. V současné době je spolupráce vcelku bezproblémová a je oběma stranami dodržována. Dochází také k neformálním setkáním, kde si předávají informace, což si chválí, jelikož to upevňuje jejich spolupracující vztah.

Ze zjištěných informací vyplynulo, že ve většině případů je v zájmu dítěte, aby vyrůstalo v prostředí, které je pro něj známé a bezpečné. Informantky vnímaly institut příbuzenské pěstounské péče kladně a uváděly, že má v oblasti NRP své opodstatněné místo. Od klasické PP se liší procesem zprostředkování, který zde nenastává. S tím se pojí negativně hodnocená skutečnost, že příbuzní nemusí procházet odbornou přípravou a tím jim unikají důležité informace, které se pojí se specifickou výchovou dítěte v PPP. Výhodou a zároveň také nevýhodou byl shledáván kontakt dítěte s biologickým rodičem, který se v tomto případě těžko nastavuje a kontroluje, ale naopak zůstává zachován. Ze zjištěných informací vyplývá riziko, kdy příbuzní mají nezpracované trauma, že nedokázali vychovat své vlastní dítě a je pravděpodobné, že výchovné chyby budou znovu opakovat. Další nevýhodou, která byla již výše zmíněna, je skutečnost, že se u příbuzného střetávají dvě role. PPP se pojí také výhody, v jejichž znění byly informantky jednotné. V případě PPP si dítě nemusí zvykat na cizí pečující osobu, jelikož zůstává ve své vlastní rodině. Ve známém prostředí se cítí bezpečně, protože jsou zachované tradice, rituály, zvyky a celková rodinná mentalita, čímž není narušena identita dítěte. Vždy je ale potřeba hledět na výhody a nevýhody/rizika individuálně, jelikož co je výhodou v jednom, nemusí být výhodou v druhém a naopak. Informantky dětem přály, aby vždy mohly šťastně vyrůstat ve své biologické rodině, ale uvědomovaly si, že to bohužel není vždy možné.

Příbuzenská pěstounská péče je v dnešní době palčivým tématem. V této oblasti je stále častěji vnímána potřeba změny, což pocítuje i Ministerstvo práce a sociálních věcí a začíná se touto skutečností zabývat. Důkazem je například Analýza situace PPP z roku 2017, která byla zpracována v rámci projektu MPSV „Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí“, a která tuto oblast celkově zmapovala. Do budoucna

je nanejvýš vhodné, aby byla PPP v zákoně samostatně upravena. Zjištěné výsledné informace mohou být použity pro budoucí podrobnější zkoumání této problematické oblasti. Interpretace výsledků může být užitečná také pro dotazované informantky, kdy jim může přinést jiný, hlubší pohled na jednotlivá témata týkající se PPP.

Na závěr diplomové práce mohu konstatovat, že příbuzenská pěstounská péče je velmi specifická, a to z pohledu sociálních pracovníků, příbuzných pěstounů i samotných dětí. Má mnoho pozitivních i negativních stránek a je velmi důležité jejich zhodnocení v souvislosti s každým nastalým případem. Je samozřejmé, že zasahování do rodinných záležitostí musí být nastaveno tak, aby nedošlo k narušení rodinné autonomie. Při realizaci výzkumu mi vyvstávala otázka, zda je vedle PPP zároveň pracováno s biologickým rodičem dítěte tak, aby se tam dítě mohlo co nejdříve vrátit. Další zkoumání by mohlo být zaměřeno na pomoc a podporu biologických rodičů, kteří mají své dítě svěřené v pěstounské péči u příbuzných, a touží po opětovném pečování a výchově svých dětí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 2., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. 52 s. ISBN 978-80-87455-17-3
2. FARMER, Elaine. *How do placements in kinship care compare with those in non-kin foster care: placement patterns, progress and outcomes*. Child and Family Social Work. 2009, (14), 331-342. ISSN 1356-7500
3. GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.
4. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2008. 236 s. ISBN 978-80-223-2391-8
5. HANUŠOVÁ, Ludmila. et. al. *Problematika příbuzenského náhradního rodičovství - konferenční příspěvek Mezinárodní konference Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče*. [online]. 2009, [cit. 2018-12-05] Dostupné z: www.blokovygrant.cz/download.php?id=1372&typ=m
6. HANZELKOVÁ, Alena. *Strategický marketing: teorie pro praxi*. Praha: C.H. Beck, 2009. C.H. Beck pro praxi. ISBN 978-80-7400-120-8.
7. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6
8. HOLEČKOVÁ, Eva. *Informační publikace o sociálních službách a službách souvisejících se sociální oblastí v ORP Nová Paka určených pro rodiny s dětmi a náhradní rodiny*. 2014. Pardubice: Tiskárna v Ráji, 2014.

9. INSTITUT PROJEKTOVÉHO ŘÍZENÍ A.S. *Analýza situace příbuzenské pěstounské péče*. [online]. 2017, [cit. 2019-01-10] Dostupné z: www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/analyza-situace-pribuzenske-pestounske-pece/
10. KOZEL, Roman. *Moderní marketingový výzkum: nové trendy, kvantitativní a kvalitativní metody a techniky, průběh a organizace, aplikace v praxi, přínosy a možnosti*. Praha: Grada, 2006. Expert (Grada). ISBN 80-247-0966-X.
11. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda*, Brno: Právní rozhledy, 2008, s. 309.
12. KUKLA, Lubomír. *Sociální a preventivní pediatrie v současném pojetí*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-3874-1.
13. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0
14. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.
15. MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ. *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení: (v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku)*. [online]. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2014. ISBN 978-80-87503-65-2. [cit. 2019-01-10] Dostupné z: https://www.msk.cz/assets/socialni_oblast/nahradni_rodina_a5_tisk.pdf
16. NADAČNÍ FOND J&T. *Já pěstoun - Příručka pro zájemce o pěstounství*. [online] 5. aktualizované vyd. (2018) Praha: Nadační fond J&T. 2013, 17 s. [cit. 2018-11-25] Dostupné z: http://hledamerodice.cz/wpcontent/uploads/2018/02/ja-pestoun-A4_2018_nahled.pdf

17. NADAČNÍ FOND J&T. *Metodická příručka - náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte*. [online]. Praha: Nadační fond J&T. 2014, 62 s. [cit. 2018-11-14] Dostupné z: <http://valika.cz/wp-content/uploads/2014/05/publikace-158.pdf>
18. NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRŮŠOVÁ. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-86131-56-4.
19. NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-271-0431-4.
20. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-8613191-7
21. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče. Zájemci o náhradní rodinnou péči a jejich motivace*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. 348 s. ISBN 978-80-7421-103-4.
22. PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
23. PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5452-9.
24. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
25. ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5
26. TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-864-3.

27. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.
28. UHLÍŘOVÁ, Veronika. *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Rozum a cit, 2010.
29. UHLÍŘOVÁ, Veronika. *Vztahový labyrint v náhradní rodině*. Rozum a cit, 2012. 20 s.
30. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu SPOD 2017*, [online]. 2017, MPSV, [cit. 2018-01-25] Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/7260>
31. ZÁKON č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 - Příspěvek na úhradu potřeb dítěte (Nadační fond J&T, 2013)	str. 20
Tab. 2 - Odměna pěstouna (Nadační fond J&T, 2013)	str. 21
Tab. 3 - Příspěvek při převzetí dítěte (Nadační fond J&T, 2013)	str. 22
Tab. 4 - Počet dětí v PPP (<i>Roční výkaz o výkonu SPOD 2017, MPSV</i>)	str. 24
Tab. 5 - Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek	str. 44
Tab. 6 - Charakteristika informantů	str. 47

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 - Schéma polostrukturovaného rozhovoru

Příloha 2 - Přepis pořizovaného rozhovoru

Příloha 1 - Schéma polostrukturovaného rozhovoru

Úvodní otázky:

Kolik je Vám let?

Jako sociální pracovník/pracovnice působíte na OSPODu nebo v doprovodné organizaci?

Jaká je Vaše praxe (v letech) na tomto místě v oblasti NRP?

DC 1 - Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají proces umístování dětí do péče příbuzných.

TO 1: Jak byste popsali proces umístění dítěte do PPP?

TO 2: Jak vnímáte tento proces očima dětí, které jsou do PPP umístěny?

TO 3: Jak a zda vůbec pracuje doprovodná organizace s příbuznými před potenciálním přijetím dítěte?

TO 4: Dalo by se v tomto procesu něco změnit? Případně co a proč?

TO 5: Jak rozhodují soudy v oblasti PPP?

DC 2 - Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají podporu pro příbuzné svěřeného dítěte do PPP.

TO 6: Jaké specifické potřeby mají příbuzní dítěte?

TO 7: Z jakého důvodu by dle Vás měli/neměli příbuzní procházet přípravou jako klasičtí žadatelé o NRP?

TO 8: Jak pracuje doprovodná organizace s příbuznými po přijetí dítěte?

TO 9: Jak je tato pomoc podle Vás nastavena. Vnímáte, že by bylo potřeba nějaké další pomoci?

DC 3 - Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají hmotné zabezpečení příbuzenských rodin.

TO 10: Jak je podle Vás nastavena výše dávek pěstounské péče?

TO 11: Jak vnímáte a co si myslíte o posuzování a přiznání dávky odměny pěstouna příbuzenským rodinám?

TO 12: Jakým způsobem je dle Vás ze strany příbuzných pěstounů zacházeno s dávkami PP?

TO 13: Napadají Vás jasná kritéria, dle kterých by se dalo zhodnotit, zda jsou dávky PP pro příbuzného potřebné?

DC 4 - Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají spolupráci mezi OSPOD a doprovázejícími organizacemi?

TO 14: Jakou celkovou roli hraje v PPP doprovázející organizace?

TO 15: Jakou celkovou roli hraje v PPP oddělení SPOD?

TO 16: Jak probíhá spolupráce mezi odděleními SPOD a doprovodnými organizacemi?

DC 5 - Zjistit, jaké výhody a nevýhody/rizika vnímají sociální pracovníci u PPP.

TO 17: Jak vy sám/sama vnímáte institut PPP?

TO 18: Jaký je podle Vás rozdíl mezi klasickou PP a PPP?

TO 19: Vnímáte konkrétní výhody a rizika PPP?

TO 20 : Jak hodnotíte nejednotnost podmínek vzniku PPP a myslíte si, že by se mělo něco změnit, případně co?

Závěrečná otázka:

Je něco, co byste na závěr k problematice PPP chtěl/a sdělit? (přání, postřehy, pocity,...)

Příloha 2 - Přepis rozhovoru s informantkou 5 (rozhovor ze dne 12. 2. 2019 od 14:30 do 15:15 hodin – kancelář sociálního pracovníka v doprovodné organizaci)

Úvodní otázky:

Kolik je Vám let?

36 let

Jako sociální pracovník/pracovnice působíte na OSPODu nebo v doprovodné organizaci?

V doprovodné organizaci.

Jaká je Vaše praxe (v letech) na tomto místě v oblasti NRP?

9 let

TO 1: Jak byste popsali proces umístění dítěte do PPP?

Tak asi Vám nebudu popisovat proces, jakým způsobem se dítě může nebo nemůže dostat do příbuzenské pěstounské péče. To asi tušíte sama, to tam budete mít asi i napsané v teoretické části. Tak možná na co bych se zaměřila... Určitě už se delší dobu mluví o tom, že by měla existovat příprava příbuzenských pěstounů, to by bylo fajn. To by bylo moc dobře. Určitě se hodně změnilo, když vzešla v platnost povinnost se vzdělávat a povinnost mít doprovodnou organizaci, protože do té doby to bylo takové hodně nepodporované, nesledované ta příbuzenská pěstounská péče... a přitom je to takový zvláštní fenomén, kde vlastně rodina, kdy už jednou selhala, dostává novou šanci na výchovu dítěte a docela často selhává znova. Zároveň je tam ta generační propast, která je nezanedbatelná u těch prarodičů a u těch svěřených dětí. A i se k tomu pojí různé zdravotní komplikace potom u těch prarodičů, což bývá také docela časté a taková všeobecná nechuť dojíždět někam za službama, nechuť využívat terapii, psychologickou pomoc a i k tomu vzdělávání se hůře motivují, nicméně je to lepší než to bývalo před platností té novely, kdy oni musí teda mít nějakou doprovodnou organizaci a musí se vzdělávat. A co se týče toho umístování samotného...v praxi řekla bych, soud samozřejmě může nařídit nějakou psychologickou posudek, dělá se sociální šetření, ale řekla bych, že nějaké bližší zkoumání je vyloženě ojedinělé. Že zkrátka, jakmile je to původní rodina, tak se tam automaticky to dítě lupne a potom nastávají obtíže.

TO 2: Jak vnímáte tento proces očima dětí, které jsou do PPP umístěny?

Já nemám ráda dogmata v náhradní péči. Já vám to nepovím obecně, jestli je to pro ně vždycky lepší nebo vždycky horší. Je to velmi individuální. Určitě samozřejmě pro to dítě je spousta nových věcí ve chvíli kdy odchází od rodiče, to i děti, které jsou fyzicky, psychicky týraný tak od rodiče odejít nechtějí. Ty odebíračky jsou strašný a pro to dítě to je obrovské trauma. I pro děti, které jsou hodně malý, je to samozřejmě... Ono se argumentuje tím, že si to nepamatují, ale to vůbec ne, oni to mají uložené v dlouhodobé paměti a pro ty děcka to je obrovský trauma. Pokud se potom setkávají a zůstávají u nějaké osoby, kterou už dřív znaly, tak to může pomoci v tom procesu, ale záleží samozřejmě na té konkrétní osobě, jak je kompetentní k výchově nebo není. Protože pak to může být pohroma.

TO 3: Jak a zda vůbec pracuje doprovodná organizace s příbuznými před potenciálním přijetím dítěte?

No, záleží pokud už je tam to dítě třeba na předběžné opatření u té osoby a teprve je soudu návrh na PP, tak v tu chvíli už může mít uzavřenou dohodu o výkonu No, tak pak už jo.. A nebo někteří se třeba přijdou poradit, chtějí vyloženě takové základní poradenství o tom co a jak mají teďka udělat. Tak aspoň v týchle rovině, ale je to taková dost často ryze dobrovolná spolupráce třeba i v rámci sociální služby jenom u nás, ne jako přes to SPÓčko. A někdy některý OSPODY ještě v tom úplně dobře neumějí legislativně chodit a neuvědomují si, že třeba existuje povinnost uzavřít dohodu o výkonu PP, ještě dřív než se ten člověk stane pěstounem. A to třeba je právě v těchhle případech, kde už je návrh u soudu. Takže ano, v některých případech ano.

TO 4: Dalo by se v tomto procesu něco změnit? Případně co a proč?

Myslím si, že tomu dítěti by ulehčilo situaci, kdyby ti příbuzní museli projít trochu hustším sítem. To, že je někdo příbuzným dítěte, Když si srovnáte klasického žadatele o NRP, tak musí projít sociálním striptýzem, poměrně zdlouhavým a velkou nalejvárnou. Vím o čem mluvím, přípravy jsme dělali dlouho (úsměv). A oproti tomu ten příbuzný pěstoun, kterej už dokázal, že svoje vlastní dítě nevychoval dost dobře, už z jakéjkoliv důvodů, tak vlastně nemusí nic z toho. No takže bylo by potřeba si lépe rozmyslet, jestli je to skutečně ta vhodná osoba pro výchovu. To by jim určitě pomohlo.

TO 5: Jak rozhodují soudy v oblasti PPP?

*Soud dá samozřejmě hodně na OSPOD, to je dobře, protože OSPOD je ten, který toho klienta - člověka zná, vidí, pracuje s ním, že jo..soudce často rozhoduje o lidech, o dětech, které nikdy nevidí vůbec, vidí jenom jména, data narození.. To je dobře, že poslouchá OSPOD, ale co OSPOD to názor a co soudce to názor... A blbý to je v případech, kde soud vůbec neposlechne odborníky, kteří s tím člověkem přímo pracují, protože soudce je nezávislý zkrátka a soud zkrátka nemusí poslechnout co mu OSPOD říká, nemusí poslechnout, co říká psycholog.. A to potom podle mě nebývá, nedopadá úplně dobře v praxi. Jestli jsou soudy jednotné? Nejsou absolutně nejsou. **Napadá vás nějaká změna, která by vedla k tomu, aby to bylo lepší?** To je složitý, protože by určitě nebylo dobré, aby soudy jako rozhodovaly nějak naprosto unifikovaně, protože každé dítě je jiné, každá situace je jiná, ten život má prostě tisíce možných podob, takže je určitě dobrý, že se rozhoduje rozmanitě, a že se snad doufejme rozhoduje podle zájmu toho dítěte, když to je trochu možný...ale určitě minimálně kdyby se šlo podle ministerských metodik, nějak jako podobně, abychom mohli předpokládat. U těch příbuzenských.... nejsem si jistá, jestli je úplně nutný, aby jako rozhodovali úplně jednotně, ono totiž fakticky už tam často to dítě bývá v té péči a už jde jenom o rozsudek o PP. Blbé to je třeba z finančních důvodů, když se ti prarodiče nemohou starat o to dítě z finančních důvodů, a potřebují rychle ty dávky a teď čekají na tu právní moc a maláktej prarodič, skoro bych řekla, že i menšina OSPODů ví o tom, že ty dávky mohou získat ještě před rozsudkem za určitých okolností, když podávají ty návrhy současně a tak, ale to málo kdo ví a málo kdo to udělá, ono už pak není cesty zpět a už se jenom čeká jenom na rozsudek zase a je to dlouhá doba a nikdo neví, jak to bude dlouho trvat...to jednotné není a možná by bylo lepší, kdyby to bylo jednotnější. Nicméně se soudci nikdo nehne, ti jsou jaksi rezistentní, to nevím, co s tím. **Nevíte, zda funguje školení (vzdělávání) soudců v sociální oblasti, aby o ní měli přehled?** Tak abych je zas nehaněla, oni trošku tuší, řekla bych, ale jsou ke vzdělávání tímhle směrem dost rezistentní. Oni jsou dost zaměřeni na to právo vyloženě a ta oblast sociální už pro ně není podstatná. Ale trošku už se to do povědomí dostává, ale chtělo by to trochu víc. Př. některé přechodkárky k tomu soudu to dítě vezmou a pak už se rozhoduje jinak, když vidí krásného blond'atého andílka, než když vidí jen jméno na papíře. Je to trošku citové vydírání, ale funguje to.*

TO 6: Jaké specifické potřeby mají příbuzní dítěte?

*Hmm.. Já bych řekla, že ne potřeby, ale spíše je u nich specifická právě ta motivace spíše k tomu vzdělávání a vůbec k nějakému učení se výchovným kompetencím, protože velmi často jsou přesvědčeni, že výchovné kompetence mají, mají jich dost a nepotřebují se v tomhle směru dále vzdělávat. A to, že ve výchově už jednou selhali je vinou toho jejich dítěte, ne jejich samotných. Tech je opravdu hodně, takových, co jsou o tom přesvědčeni, takže se opravdu těžko motivují k tomu, aby jeli k psychologovi z Rychnova do Hradce, nebo z Náchoda do Hradce, je to pro ně daleko a někdy třeba zvolí nějakého bližšího psychologa, když to není náhradkář a to si myslím, že často není šťastné a dopadá to daleko hůř, pokud ten psycholog nepracuje s dítětem s poruchou ranné vazby a s komplexním vývojovým traumatem, tak to není dobré. **A oni když řeknou, že se nebudou vzdělávat, tak je na ně nějaká páka?** No oni v tu chvíli neplní povinnosti, který mají ze zákona daný a jednak samozřejmě může doprovodka vypovědět dohodu, ale to bych ani neřekla, že je tak páka na ty příbuzný pěstouny, jako spíše na doprovodku, protože pochopitelně v tom hraje roli to, že doprovodka je placená od toho kolik má rodin a když si jednu dohodu vypoví, tak o to míň peněz má... Joo, takže nevim, určitě k tomu doprovodky nepřístupují úplně rády. A další věc je, že to úplně není řešení, protože oni pak přejdou k jiné doprovodce a tam se to může opakovat znova, znova a znova. A to není úplně páka. Nicméně, když neplní povinnosti, tak je tam třeba na zhodnocení odměna pěstouna, kdy prarodičům nenáleží vždycky automaticky a je to na zvážení. Ale potom to je na spolupráci s OSPODem a na spolupráci se soudem, jak on se na to pak bude dívat a jak si to OSPOD umí vyargumentovat. Nicméně, řekla bych, že to je jako jeden z bičů, který na ty lidi platí, ta hrozba, že by o tu odměnu pěstouna mohli přijít. Ještě záleží na tom, jaký ta doprovodka má ty vzdělávací témata, jakou formou vzdělává a jak jsou zajímavý ty semináře. Nám se často stávalo u těch příbuzenských, že se velmi těžko motivovali k tomu prvnímu, ale pak je to snazší, protože tušej, že jim to přece jen něco může dát...a volíme ty lektory tak aby o tom měli nějaké teoretické znalosti o tom, ale aby měli i přednes, aby měli i praktické zkušenosti z té oblasti a aby reagovali přímo na ty otázky těch lidí, kteří tam v tu chvíli jsou. Aby to bylo pro ty lidi zajímavý to téma.*

TO 7: Z jakého důvodu by dle Vás měli/neměli příbuzní procházet přípravou jako klasičtí žadatelé o NRP?

Já si myslím, že určitě měli procházet, ale otázkou je jako formou, jak by to přesně vypadalo, protože ta situace je opravdu jiná než u zprostředkovaných dětí, ale myslím si, že určitě ano.

TO 8: Jak pracuje doprovodná organizace s příbuznými po přijetí dítěte?

To je velmi individuální (smích), to se opravdu těžko obecně říká. To provázení je vždy ušité na míru každé rodině, pravda příbuzní pěstouni mívají nějaká svoje specifika oproti zprostředkovaným PP, ale je to hodně o tom jestli to je potřeba akutně něco řešit, měnit, dělat v té rodině, anebo jestli se jedeme pozvolna seznamovat a teprve zjišťujeme, co tam bude potřeba. Ale obecně prostě nejdříve navazujeme vztah a zjišťujeme, co ty lidi potřebují, je potřeba si získat nějakou důvěru jejich nejdřív, aby se nám trochu otevřeli...a pravda, u těch příbuzenských pěstounů to jde o něco hůř a trvá to většinou o něco déle než u těch zprostředkovaných. Ti zprostředkovaní už za sebou mají také přípravu a tuší do čeho jdou, kdežto ti příbuzenští se s tím setkávají najednou, hrozně rychle a dopředu netuší, že nějaké povinnosti budou mít.

TO 9: Jak je tato pomoc podle Vás nastavena. Vnímáte, že by bylo potřeba nějaké další pomoci?

*Spíš chybějí některé služby. To doprovázení jako takový bych řekla, že není špatně nastavený, naopak i bych řekla, ten limit 1x za 2 měsíce už jsem si na to také zvykli - byli jsme zvyklí pracovat jinak, ale jsou samozřejmě rodiny, kam jezdíme častěji, ale v některých to 1x za 2 měsíce stačí. Ale spíše chybějí potom některé další služby, jako dětská psychiatrie to je katastrofa, tam prostě vůbec nejsou..a vůbec náhradkový psychologové bych taky řekla, že jich je pořád málo. My máme nasmlouvaných pár, ale většina z nich jsou tady hradečtí. A psychologové nebývají ochotní vyrazit do terénu a máme mezery prostě tam kde to je dál v kraji. **Mají příbuzní možnost telefonického kontaktu/pomoci?** Ano, to určitě mají a dělají to, ale nelze tím nahradit tu pomoc osobní. Psycholog hlavně pracuje s tou interakcí na místě, vidí to a pak to začíná diagnostikovat.*

TO 10: Jak je podle Vás nastavena výše dávek pěstounské péče?

*Myslím si, že je to dost peněz, když si to spočítáte dohromady, tak je to slušný plat. Ti příbuzenští pěstouni k tomu mívají důchod. Je, je to dostatečný. Samozřejmě potom u těch příbuzenských pěstounů se stává, že ty dávky plynou někam, kam by plynout úplně neměli. Stává se dluhy, exekuce, půjčky, těžko se to dokazuje, horko těžko se na tom pracuje a takovým častým vysavačem peněz z té rodiny bývá potom ten biologický rodič, to už je ten fenomén příbuzenských rodin, že ten rodič....i ty kontakty s tou bio rodinou jsou tam úplně jiný než u zprostředkovaných, protože konec konců bývají to rodiče, toho biologického rodiče, často pečují o to dítě v tom samém bytě, domě, kde vyrůstal ten rodič, takže se tam objevuje a různě si tak chodí.. **Někdy tam i bydlí.** Někdy tam i bydlí, no to doufám, že ne, protože to nelze, ale když takové podezření máme, tak se na tom snažíme pracovat, protože to není dobrý. Není to dobře a pokud ten rodič je schopen se o dítě starat, tak ať se stará a pokud není, tak má být dítě v PP a nelze prostě abychom ze státu ždímalí peníze na něco takovýho, to by nemělo probíhat. Nicméně ty kontakty potom jsou tam takový nekoordinovaný naprosto, rodič se tam objevuje na různě dlouhou dobu, ti prarodiče si prostě neuvědomují, že prostě nemůžou to dítě nechávat odejít s tím rodičem, ten rodič se může objevit v různém stavu před tím dítětem a je to celé takové nekoordinovaný, ty kontakty se špatně nastavujou.. A i teda jako to hmotné zabezpečení, se stává, že plyne směrem k tomu rodiči, od těch prarodičů v naději, že se postaví na nohy a že tak nějak začne líp. A ono se to často neděje. Ale výše si myslím, že je dostatečná.*

TO 11: Jak vnímáte a co si myslíte o posuzování a přiznání dávky odměny pěstouna příbuzenským rodinám?

*Není to pro mě ani zrovna palčivé téma. Že bych přemýšlela kolik jako za to mají. Myslím si, že to nevadí, že se o tom rozhoduje teprve. Protože skutečně jsou příbuzenské rodiny, kde to není potřeba. **Právě, jestli vůbec jim tu dávku dávat.** Určitě bych to nechala v případech, kdy by jinak to dítě v té rodině nemohlo zůstat, kdyby muselo putovat třeba do ústavu nebo do NRP, jenom z důvodů finančních. Jo, že by ti prarodiče nebyli schopní se z finančních důvodů postarat, tak tam bych všema deseti schválila, ať tam ta odměna je. Navíc, jak jsem říkala i po té zdravotní stránce jsou na tom hůř, takže je fajn, že nějaké peníze tam plynou, ale nemusí to být nastaveno plošně a automaticky, takže to je v pořádku, že o tom soud rozhoduje jestli ano nebo ne.*

TO 12: Jakým způsobem je dle Vás ze strany příbuzných pěstounů zacházeno s dávkami PP?

Někdy jsou zneužívány, ale zas bych řekla, že v menší míře, než to vypadá. Ono se to zase někdy zveličuje, ale jako může se to stá, že je zneužijí, ale nemyslím si, že je to úplně běžné.

TO 13: Napadají Vás jasná kritéria, dle kterých by se dalo zhodnotit, zda jsou dávky PP pro příbuzného potřebné?

Finanční situace, ... Prostě tak jak to je, tak jak se to skutečně posuzuje, protože OSPOD taky pokud má pocit, že by se neměla přiznat odměna pěstouna, tak to musí vyargumentovat hlavně finančně.

TO 14: Jakou celkovou roli hraje v PPP doprovázející organizace?

Doprovázející organizace...bych řekla, že je ten, kdo prostě je té rodině nejbližší. Ten servisák, který prostě zajišťuje úplně všechno od A až do Z, co ta rodina potřebuje a dál potom prostě informuje OSPOD o tom. Takže bych řekla, že v tom provázení ten nejužší spolupracovník v té rodině.

TO 15: Jakou celkovou roli hraje v PPP oddělení SPOD?

Je to různý taky, je to také OSPOD od OSPODU, jak který to provázení v podstatě pojme. Některý OSPODy se považují prostě za koordinátora té pomoci a očekávají, že ten veškerý servis, provázení, vzdělávání všechno, že vlastně udělá doprovodka a bude o tom OSPOD informovat, jakým způsobem. A některý OSPODy to mají tak jako víc,...mmm chtějí to mít víc pod kontrolou, víc stanovují cíle té práce, která tam má probíhat, jsou do toho více zainteresovaný a někteří vyloženě si nechávají i tu funkci toho provázení sami jako doprovodné organizace. Což si myslím, že není úplně šťastné, když je OSPOD zároveň doprovodka, protože v tu chvíli jakoby ten klient ztrácí vlastně jednu nohu toho systému. On by měl mít OSPOD a doprovodku a najednou má 2 v 1 a pokud to nefunguje dobře, tak to ani dobře zrovna nedopadá. Ale pravda je, že u těch příbuzenských někdy jako k tomu tíhnou zůstat u OSPODu, jako u doprovodné organizace, protože právě znají jednu tu konkrétní pracovníci sociální, se kterou mají z minulosti dobrou zkušenost. A co se týče klientů, tak tam to fungovat může, nicméně, ten OSPOD na to podle mě nemá kapacitu, aby to zvládl dobře, kvalitně provázet stejně jako doprovodka. Myslim si, že úplně dostatečně stačí ta jeho funkce, 1x za půl roku návštěva, jednou za 2 měsíce se prostě navštěvuje hůř, no takže co vim, tak to stíhají horko těžko.

TO 16: Jak probíhá spolupráce mezi odděleními SPOD a doprovodnými organizacemi?

*Jak to vypadá konkrétně, tak to se dá těžko říci, protože je to OSPOD od OSPODu. Joo, každé to má jinak, ale musím říct, že většinou to vypadá dobře. Můžu vám říct, jak vypadá ideální spolupráce. **Povídejte.** Ideální spolupráci si představuju tak, že se všichni potkáme na OSPODu osobně, dáme dohromady IPOD, společně stanovíme úkoly, kdo, co, do kdy prostě bude dělat a společně budeme postupně vyhodnocovat a společně se zase sejdem u zakončení. Tak vypadá ideální spolupráce a mnohdy se takhle daří, přičemž my pořád informujeme OSPOD o tom co se děje v rodině, jestli tam jsou nějaký změna, jestli tam je něco nového potřeba, jestli není potřeba přehodnotit IPOD a tak..a pak se prostě scházíme k vyhodnocení. Nicméně jako existují i takové případy, kdy mně IPOD nejenom, že si se mnou nedomluví jako s doprovodnou, ale není mi ani doručen nebo je mi doručen půl roku na to, já zjišťuju po 5,6 měsících, že jsem tam měla nějaké úkoly v tom doprovázení, které v nejhorším případě nejsou ani v mé kompetenci a vůbec se neslučují s tím, co jsem v té rodině půl roku dělala. Já totiž když nedostanu IPOD, nedostanu ho ani na vyžádání, tak máme vlastní plány spolupráce práce s rodinou a pracujeme i když nemáme IPOD od OSPODU, takže se to potom rozchází a není to úplně šťastný. V ideálním případě prostě je to těsná kooperace s tím OSPODem, táhneme za jeden provaz, všichni víme kudy, jaký je cíl a jakými kroky se k němu prostě dostaneme. A ty informace si vyměňujeme. Většinou to jde, ale jsou i případy, kdy ne. **Vy máte povinnost doručit zprávu 1x za půl roku?** Jednou za půl roku je ze zákona povinnost vyhotovit zprávu a předat OSPODu, ale s většinou OSPODů komunikujeme častěji.*

TO 17: Jak vy sám/sama vnímáte institut PPP?

Já bych to možná ani nenazývala pěstounskou péčí, protože to je něco naprosto diametrálně odlišného od zprostředkovaný PP. Ale je moc dobře, že existuje, protože spousta dětí bude nejlíp v jejich rodině. Presto, že tam došlo k nějakému setkání, přesto, že tam nebývá ta 5-ti hvězdičková péče, tak ty děti mají daleko menší problém s identitou.. To jsou věci, které se nemusí zdaleka řešit tolik jako ve zprostředkovaný PP. Ale zase tam jsou naložené jiné problémy. Ale to by bylo na dlouho takový rozhovor, je to strašně individuální. Hrozně záleží na té konkrétní babičce a dědečkovi, jak jsou schopni to konkrétní dítě vychovávat a pak ještě je specifická disciplína u té příbuzenské péče. Je to v případě, kdy je babička sama a má v péči vnuka. Často ta babička neumí vnuka

hraničit. Ono to tak jako jde, ale do puberty, pak to začne pokulhávat. Sama ženská neumí klást hranice. Ono to má důvody, proč klasicky vychovává muž a žena, oni tam ti muži mají svou roli.

TO 18: Jaký je podle Vás rozdíl mezi klasickou PP a PPP?

Ten kontakt s biologickou rodinou, ten má jiné rozměry. Uplně jiný význam a navíc tam ještě existuje u prarodiče to bolestné trauma, který je o tom, že jim se nepovedlo vychovat to jejich dítě tak, jak by si představovali. Docela až překvapivě se stává, že ty děti mají dvě a to jedno je bezvadný, vystudovalo, děti má, stará se, všechno dobrý...a ten druhý rodič se úplně propadne a není schopen pečovat o ty děti atd. Až překvapivě často se to stává. A někdy se jim nevedou žádné děti. Často se stává, že ti prarodiče sami neměli vůbec dobré dětství, to je takový koloběh, jak už jednou k tomu dojde, tak se to vrací. A pak se ten výchovný model předává z generace na generaci, což u ty zprostředkované není, tam se předpokládá, že ty lidi mají nějaké výchovné kompetence, pokud ne, tak by neměli přes tu přípravu prostě projít a neměli by být zařazeni do evidence. To je důležitá věc. Mezi klasickým pěstounem není tak velká věková propast jako mezi prarodičem a dítětem.

TO 19: Vnímáte konkrétní výhody a rizika PPP?

Asi mě nenapadají další, ono to má zas tisíce dalších polodrážek.

TO 20 : Jak hodnotíte nejednotnost podmínek vzniku PPP a myslíte si, že by se mělo něco změnit, případně co.

Každá sociální pracovnice se musí naučit, že nikdy neví, zda to soud odklepne nebo ne, i když to vidí jako sebejasněji, sebe stoprocentněji, že soud to musí takhle schválit, tak nás často překvapí, že je všechno úplně jinak, takže 100% to nevíme dopředu nikdy. Neřekla bych možná úplně, že panuje úplná nejednotnost, prostě se posuzují podmínky, jestli jsou ti prarodiče schopní se o to dítě starat, ale řekla bych, že se více posuzují materiální podmínky, než podmínky výchovný, výchovné kompetence... Ty by bylo potřeba trochu víc zkoumat u těch prarodičů, to se moc nedělá, ale to že nikdy nemůžeme předjímat rozhodnutí soudu, to ani nebudem. To bych ani nechtěla. Ta praxe je prostě hodně různá a je v pořádku, že se rozhodují podle toho konkrétního dítěte a té konkrétní babičky. A něco konkrétního, co by se dalo v tomto procesu změnit...přes legislativu, nebo určení něčeho, co by tento institut posunulo dál, aby byl nastaven dobře? Velký posun už bylo to, že mají nějaké povinnosti, to dřív vůbec nebylo. Že se musejí vzdělávat a že prostě

*nějakým způsobem tou poruchou attachmentu a vůbec jako vzděláním ve výchovných kompetencích musí být dotření, že už se tomu úplně nevyhnou, to nejde, tak snadno, Ale myslím si, že by bylo dobré trochu víc srovnat to... Protože není pravdou, že dítěti je vždycky nejlíp v jeho původní rodině. Dítěti je nejlíp v dobré fungující rodině. To, že je původní není prostě hlavní kritérium, ale soudy se tak někdy ještě chovají, i zákon se tak ještě chová, že původní rodina je úplně nadevše, ale myslím si, že není, vždycky není., takže by bylo dobré trochu lépe zkoumat ty výchovné kompetence. **Pracujete s biologickým rodičem?**No, do určité míry, tam kde se jedná o kontakty, tak tam samozřejmě, ale v případě, aby se postavil na vlastní nohy, tak to dělají sasky, sanace. Ale tam bych řekla, že to taky trochu chybí. OSPOD na to nemá čas, aby toho rodiče postrkával, aby se snažil.*

Závěrečná otázka:

Je něco, co byste na závěr k problematice PPP chtěl/a sdělit? (přání, postřehy, pocity,...)

Opravdu nepovažovat apriori původní rodinu za to nejlepší, co ty děti může potkat, protože nemusí být. To, že je rodina bio, ještě neznamená, že bude lepší než náhradní. Dítě potřebuje klidnou a fungující rodinu.. Hrozně se taky rozmohl trend u soudu zkusíme to... hele, teď rodič vyleze z výkonu trestu, a říká, že se bude starat, tak to zkusím...Jeee zas to nevyšlo, tak zase zpátky a počkáme, jestli se maminka zase nezmátoří. Přejde mi, že je to týrání systémem. U pěstounské péče dlouhodobé, kdy tam je dítě už třeba 5-6 let, tak by se dítě nemělo vracet, kontakty ano, ale vracet se, ne, je to pro dítě velmi nestabilizující. U té příbuzenské podobně...Přála bych jim větší právní jistotu.